

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

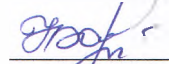
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Факультет морського права

Кафедра адміністративного та конституційного права

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

 Н. П. Бортник

«02» 12 2025 р.

УДК 355.1:341.67:342.7:351.74

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

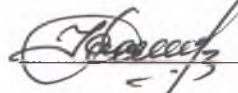
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему:

**«РОЛЬ І ФУНКЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ В
УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ:
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ»**

Виконав:

студент 6 курсу, групи 6511мз

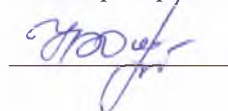
 Кузьменюк Д. В.

Керівник роботи:

в. о. завідувача кафедри адміністративного

та конституційного права,

доктор юридичних наук, професор

 Бортник Н. П.

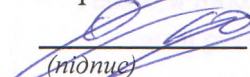
Миколаїв – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Факультет морського права

Кафедра адміністративного та конституційного права
Спеціальність **081 Право**
Освітня програма **Право**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 О. Ю. Дубинський
(підпис)

«01» 12 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту

Кузьменюку Дмитру Васильовичу

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **«Роль і функції Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів: правові та організаційні аспекти»**

Керівник роботи **д.ю.н., професор Бортник Надія Петрівна**

Затверджені наказом ректора **№ 1155-уч від « 30 » вересня 2025 року**

2. Термін подання роботи: **01.12.2025 року**

3. Вихідні дані до роботи: **чинне законодавство, фахова література, матеріали конференцій, репозитарій університету**

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів) _____

Розділ 1. Теоретико-правові та методологічні засади дослідження діяльності Військової служби правопорядку

Розділ 2. Функції Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів

Розділ 3. Організаційні аспекти діяльності Військової служби правопорядку

5. Перелік презентаційних матеріалів **виконаний в програмі Power Point**

6. Консультанти розділів роботи

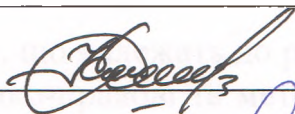
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	<u>Сторонні консультанти до підготовки розділів роботи не залучалися</u>		

7. Дата видачі завдання **06 вересня 2025 року**

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

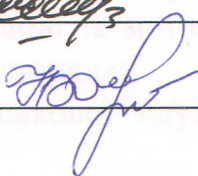
Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення літературних джерел з предмета дослідження	вересень 2025 р.	виконано
2.	Складання розгорнутого плану роботи та ознайомлення керівника з планом кваліфікаційної роботи	вересень 2025 р.	виконано
3.	Написання розділу 1	вересень 2025 р.	виконано
4.	Написання розділу 2	жовтень 2025 р.	виконано
5.	Написання розділу 3	листопад 2025 р.	виконано
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи	до 25 листопада 2025 р.	виконано
7.	Передача кваліфікаційної роботи науковому керівнику для написання відгуку	до 27 листопада 2025 р.	виконано
8.	Передача кваліфікаційної роботи рецензенту для рецензування	до 30 листопада 2025 р.	виконано
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	02 грудня 2025 р.	виконано
10.	Захист кваліфікаційної роботи	16 грудня 2025 р.	виконано

Студент

Кузьменюк Д. В.

Керівник роботи

Бортник Н. П.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	6
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	8
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛО-ГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ	13
1.1. Поняття та сутність Військової служби правопорядку	13
1.2. Історичний розвиток Військової служби правопорядку в Україні та світі	21
1.3. Нормативно-правове регулювання діяльності Військової служби правопорядку	26
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПО- РЯДКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ...	37
2.1. Місце Військової служби правопорядку у забезпеченні правапорядку серед військовослужбовців	37
2.2. Взаємодія Військової служби правопорядку з іншими правоохоронними органами в зоні конфлікту	50
2.3. Захист прав і свобод цивільного населення Військовою службою правопорядку в умовах бойових дій	59
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ	

ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ	66
3.1. Структура, організація та управління Військової служби правопорядку в Україні	66
3.2. Виклики, пов'язані з організацією роботи Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів	73
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

АНОТАЦІЯ

Кузьменюк Д. В. Роль і функції Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів: правові та організаційні аспекти – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Випускова кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» (081 Право). – Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаїв, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню ролі і функцій Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів у контексті правових та організаційних аспектів.

У першому розділі *“Теоретико-правові та методологічні засади дослідження діяльності Військової служби правопорядку”* з’ясовано поняття та сутність Військової служби правопорядку, охарактеризовано історичний розвиток Військової служби правопорядку в Україні та світі, розглянуто нормативно-правове регулювання діяльності Військової служби правопорядку.

Другий Розділ *“Функції Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів”* містить характеристику місця Військової служби правопорядку у забезпеченні правопорядку серед військовослужбовців, аналіз стану взаємодії Військової служби правопорядку з іншими правоохоронними органами в зоні конфлікту, а також розгляд питання захисту прав і свобод цивільного населення Військовою службою правопорядку в умовах бойових дій.

Третій Розділ *“Організаційні аспекти діяльності Військової служби правопорядку”* присвячений дослідженню структури, організації та управління Військової служби правопорядку в Україні. Окремо звернуто увагу на виклики, пов’язані з організацією роботи Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів.

У *Висновках* узагальнено підсумки роботи. Зокрема, констатовано, що Військова служба правопорядку відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільності та безпеки в умовах сучасних збройних конфліктів. Її

ефективність значною мірою залежить від удосконалення правової бази, організаційної структури та професійної підготовки особового складу. Урахування сучасних викликів і загроз є необхідною умовою для подальшого розвитку цієї важливої інституції в системі національної безпеки України та секторі безпеки і оборони.

Окрім того акцентовано на доцільності створення військової поліції на базі ВСП, що дозволить підвищити ефективність забезпечення правопорядку у Збройних Силах України та покращити взаємодію з іншими правоохоронними органами. Військова поліція, враховуючи її специфічні завдання, може стати ключовим елементом у боротьбі з військовими злочинами, забезпеченні дисципліни серед військовослужбовців та захисті їхніх прав. Крім того, створення такої структури сприятиме гармонізації українського законодавства зі стандартами НАТО, що є важливим етапом інтеграції України до європейської системи безпеки.

Ключові слова: правопорядок, військовослужбовці, збройний конфлікт, воєнний стан, Військова служба правопорядку, нормативно-правове регулювання, організаційна структура, функції ВСП, роль ВСП, військова поліція, сектор безпеки і оборони.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВСП	Військова служба правопорядку
ЄС	Європейський Союз
НАТО	Організація Північноатлантичного договору
СБУ	Служба безпеки України
ЗСУ	Збройні Сили України
ЦВС	Цивільно-військове співробітництво

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах глобалізації та зростання кількості регіональних конфліктів питання забезпечення правопорядку у військовій сфері набуває особливого значення. Військова служба правопорядку (ВСП) є однією з ключових структур, яка забезпечує підтримання дисципліни, правового порядку та захисту прав військовослужбовців. Військова служба правопорядку виконує важливу роль у забезпеченні функціонування Збройних Сил у відповідності до норм національного та міжнародного права. У період збройних конфліктів її діяльність спрямована на попередження порушень військової дисципліни, забезпечення безпеки військовослужбовців і цивільного населення, а також контроль за дотриманням норм гуманітарного права.

Особливої актуальності роль ВСП набуває в умовах гібридних конфліктів, які характеризуються поєднанням класичних воєнних дій із використанням асиметричних методів, таких як інформаційна війна, диверсії та інші форми нелінійного протистояння. За таких умов ефективність Військової служби правопорядку стає вирішальним чинником у забезпеченні стабільності та порядку в зоні бойових дій. Водночас, в умовах збройних конфліктів ВСП відіграє важливу роль у забезпеченні виконання норм Женевських конвенцій, зокрема щодо поводження з військовополоненими, захисту цивільного населення та об'єктів інфраструктури.

В умовах військової агресії, яку розв'язала проти України російська федерація, дослідження ролі і функцій Військової служби правопорядку набуває особливого значення, що актуалізує вказану проблематику. Зокрема, важливим є аналіз правових засад діяльності цієї структури, її організаційно-функціональних аспектів, а також взаємодії з іншими органами сектору безпеки і оборони України. Військова служба правопорядку виконує широкий спектр завдань, спрямованих на забезпечення дисципліни та законності у Збройних Силах України, а також на підтримання громадського порядку в умовах воєнного стану. Особливу увагу необхідно приділити нормативно-правовому регулюванню

діяльності цієї служби, її відповідності міжнародним стандартам та ефективності реалізації завдань у кризових ситуаціях. У контексті сучасних викликів і загроз, таких як гібридна війна, терористична діяльність та порушення норм міжнародного гуманітарного права, роль Військової служби правопорядку є ключовою для забезпечення національної безпеки. Отже, системне дослідження функцій, повноважень і правових механізмів діяльності цієї структури є необхідним для підвищення ефективності її роботи та адаптації до нових умов ведення війни.

Теоретичною та методологічною основою цієї кваліфікаційної роботи стали праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених, з-поміж яких: О. Андрійко, В. Андрійчук, Н. Армаш, О. Бандурка, К. Беляков, Я. Голобородько, О. Дручек, В. Залужний, І. Івасюк, О. Кобзар, М. Ковалів, О. Колб, В. Коломієць, Т. Коломєць, В. Колпаков, І. Коропатнік, В. Ліпкан, В. Нижник, А. Собакар, Н. Христинченко, І. Шопіна та багато інших.

Мета і завдання дослідження. *Мета* кваліфікаційної роботи полягає в аналізі правових та організаційних аспектів діяльності Військової служби правопорядку, а також з'ясуванні її ролі і функцій в умовах сучасних збройних конфліктів.

Для досягнення поставленої мети у кваліфікаційній роботі планується вирішити такі *завдання*:

- розкрити поняття та сутність Військової служби правопорядку;
- прослідкувати історичний розвиток Військової служби правопорядку в Україні та світі;
- здійснити аналіз нормативно-правового регулювання діяльності Військової служби правопорядку;
- розглянути питання забезпечення правопорядку серед військовослужбовців Військовою службою правопорядку;
- проаналізувати стан взаємодії Військової служби правопорядку з іншими правоохоронними органами в зоні конфлікту;
- розкрити питання захисту прав і свобод цивільного населення

Військовою службою правопорядку в умовах бойових дій;

- подати характеристику структури, організації та управління Військової служби правопорядку в Україні;
- з'ясувати виклики, пов'язані з організацією роботи Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів;
- сформулювати узагальнення щодо ролі і функцій Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів.

Предметом дослідження виступає роль і функції Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів: правові та організаційні аспекти.

Методи дослідження. Кваліфікаційна робота ґрунтується на теоретичних основах і визнаних методологічних підходах наукового дослідження, які охоплюють світоглядні, загальнонаукові та спеціалізовані методи. Зокрема, використано індукцію, дедукцію, аналіз, синтез, діалектичний підхід і порівняльно-правовий метод, що дозволили перейти від загального до конкретного для визначення напрямів наукового дослідження та аналізу проблеми в її соціальному змісті та юридичній формі. Такий підхід забезпечив всебічний і системний правовий аналіз ролі та функцій Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів, враховуючи правові й організаційні аспекти.

Апробація результатів дослідження. Підсумки роботи загалом, узагальнення та висновки були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції “” (м. Львів, жовтня 2025 року).

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою та її завданнями і складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 94 сторінок, з яких основного

тексту – 83 сторінок. Список використаних джерел налічує 82 найменування і розміщений на 11 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ

1.1. Поняття та сутність Військової служби правопорядку

Військовий правопорядок є об'єктивною необхідністю та закономірністю розвитку Збройних Сил, що слугує орієнтиром для військовослужбовців у прийнятті ними рішень щодо поведінки. Цей правопорядок передбачає, що взаємини між військовослужбовцями мають будуватися на принципах соціальної справедливості, взаємної підтримки та дружніх стосунків. Військовослужбовці несуть підвищену юридичну відповідальність, а виконання їхнього обов'язку щодо захисту держави часто супроводжується ризиком для життя [1, с. 208].

Військовий правопорядок є ключовим елементом функціонування Збройних Сил, який забезпечує чітке дотримання норм права, дисципліни та службової етики серед військовослужбовців. Його основна мета полягає у створенні умов для ефективного виконання завдань оборони держави, збереження її суверенітету та територіальної цілісності. Правові норми, що регламентують військовий правопорядок, охоплюють широкий спектр питань: від організації військової служби до забезпечення прав і свобод військовослужбовців. Згідно із законодавством України, військовослужбовці зобов'язані дотримуватися Конституції та законів України, військових статутів, а також наказів командирів, які відповідають вимогам законності. Особливістю військового правопорядку є його сувора регламентація, що враховує специфіку військової служби, включаючи необхідність оперативного прийняття рішень в умовах бойових дій або надзвичайних ситуацій. Водночас забезпечення правопорядку потребує балансу між дисциплінарними заходами та захистом прав військовослужбовців, що є важливим аспектом демократичної держави.

Військова служба правопорядку відіграє важливу роль у підтриманні правопорядку, забезпечуючи правову оцінку дій військових осіб та вирішення спірних питань у межах визначених процедур. Таким чином, військовий правопорядок виступає як фундаментальна складова системи національної безпеки, спрямована на підтримання стабільності та правового порядку у Збройних Силах України.

Фундаментом військового правопорядку є висока свідомість і організованість військовослужбовців, а також їхнє глибоке переконання в справедливості та необхідності норм, закріплених у нормативно-правових актах. Важливим елементом військового правопорядку виступає статутний порядок – система взаємин між військовослужбовцями, яка формується відповідно до положень військових статутів і настанов [1, с. 208].

Як зауважує О. Ф. Кобзар, термін «правопорядок» широко застосовується у законодавчих та інших нормативно-правових актах, проте його офіційне визначення не закріплено. При цьому в юридичній науці досі також відсутнє єдине тлумачення поняття «правопорядок» [2, с. 6].

Вчений наголошує, що правопорядок має соціально-правову природу, яка формується через свідому вольову діяльність людини, що впорядковується за допомогою юридичних норм, актів застосування права та інших спеціально-юридичних засобів. Ця впорядкованість проявляється у правомірній поведінці учасників суспільних відносин. Однак, самі по собі юридичні норми та інші регулятори не гарантують правопорядок у суспільстві. Лише належне використання суб'єктивних прав, виконання юридичних обов'язків та свідоме дотримання нормативних заборон сприяють ефективному забезпеченню правопорядку [2, с. 7].

Варто погодитись з науковцем у тому, що основними характеристиками правопорядку можна визначити такі: він базується на правових нормах, що формуються у процесі правотворчості; ґрунтується на принципі верховенства права та домінуванні закону в правовідносинах; утворюється внаслідок реалізації правових норм; створює умови для ефективного використання

суб'єктивних прав; передбачає повне та своєчасне виконання юридичних обов'язків усіма суб'єктами; забезпечує невідворотність юридичної відповідальності для осіб, які вчинили правопорушення; встановлює сувору суспільну дисципліну; сприяє чіткій і результативній діяльності державних і приватних юридичних структур, зокрема правосуддя; забезпечує організованість громадського життя та створює умови для індивідуальної свободи; гарантується державними засобами, включно з примусовими заходами [2, с. 8].

Відтак, підтримуємо позицію вченого стосовно того, що правопорядок доцільно розглядати як впорядкований стан суспільних відносин, що забезпечує стабільне функціонування держави, її інституцій, громадських об'єднань і громадян. Важливо проводити чітке розмежування між поняттями «правопорядок», «громадський порядок» і «громадська безпека», оскільки це має і теоретичне, і практичне значення. Аналогічно важливим є поділ поняття «правопорядок» на його широке та вузьке розуміння. У вузькому сенсі правопорядок можна визначити як систему зв'язків і відносин, урегульованих нормами права, що забезпечують захист життя, здоров'я, гідності, майнових прав громадян, а також належне функціонування громадянського суспільства і державних структур. Таке розмежування дозволяє законодавцю ефективніше застосовувати правові норми для точного визначення та реалізації прав громадян, що безпосередньо залежить від стану правопорядку [2, с. 8].

При цьому О. Ф. Кобзар, цілком аргументовано зазначає, що зважаючи на викладене, доречно окремо аналізувати питання забезпечення правопорядку в зоні проведення бойових дій, а також визначення сутності та змісту понять «військовий правопорядок» і «район проведення бойових дій» [2, с. 8-9].

Науковець також зазначає, що поняття «правопорядок» варто розуміти як впорядкований стан суспільних відносин, який забезпечує ефективне функціонування держави, її органів, громадських організацій та громадян. Важливим є розмежування понять «правопорядок», «громадський порядок» і «громадська безпека», оскільки це має принципове значення і для теорії, і для практики застосування права [2, с. 8-9].

Крім того, на думку вченого, необхідно поділяти поняття «правопорядок» на широке і вузьке розуміння. У вузькому сенсі правопорядок можна трактувати як систему правових відносин і зв'язків, врегульованих нормами права, що забезпечують захист життя, здоров'я, гідності, майнових прав громадян, а також належне функціонування громадянського суспільства та державних органів. Таке розмежування дозволяє законодавцю ефективно використовувати правові норми (як заборони, так і дозволи) для чіткого визначення прав громадян, реалізація яких залежить від стану правопорядку [2, с. 8-9].

Умотивованими є твердження О. Ф. Кобзаря про необхідність детального вивчення специфіки забезпечення правопорядку в районах активних бойових дій та на деокупованих територіях України. Особливу увагу, вважає автор, потрібно приділити визначенню сутності, змісту та характеристик військового правопорядку, що є ключовим компонентом у структурі забезпечення безпеки в зазначених регіонах. Водночас ця проблема потребує подальшого глибокого дослідження, зокрема в аспекті розробки механізмів встановлення і підтримання правопорядку силами безпеки та оборони України на таких територіях [2, с. 10].

Досліджуючи питання військової служби в Україні, її сутність, особливості та заходи запобігання ухиленню від виконання військового обов'язку, О. Г. Колб, А. О. Бусел та Є. А. Третяк наголошують на тому, що відкрита військова агресія Російської Федерації проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року і триває донині [3], зумовлює необхідність переосмислення підходів до вирішення проблем, пов'язаних із військовою службою. Зокрема, це стосується законодавчого регулювання, правозастосовної практики, організаційно-управлінських аспектів, а також наукових і доктринальних підходів до забезпечення ефективності проходження військової служби в умовах воєнного стану [4, с. 306].

З цієї точки зору варто розглянути функціонування Військової служби правопорядку (ВСП), яка відіграє ключову роль у системі безпеки та оборони України. Її діяльність спрямована на підтримання правопорядку серед військовослужбовців, забезпечення прав і свобод громадян, а також збереження

внутрішньої стабільності у військових формуваннях. У процесі реформування сектору безпеки та оборони держави виникає нагальна потреба у детальному аналізі теоретичних і методологічних засад функціонування ВСП, що має важливе значення для підвищення ефективності її роботи.

Як зазначає І. Г. Івасюк, державна політика у сфері національної безпеки та оборони є фундаментальною для забезпечення стабільності країни та захисту її суверенітету. У період воєнного стану органи правопорядку зіткнулися з низкою надзвичайних викликів, які стосуються переважно питань безпеки та оборони, і на які вони повинні були оперативно реагувати. Ці обставини суттєво вплинули на здатність органів правопорядку виконувати свої функції щодо забезпечення національної безпеки та оборони України в різних аспектах.

Таким чином, дослідження особливостей діяльності ВСП у сучасних умовах реформування державного сектору безпеки є необхідним кроком для вдосконалення її функціональної спроможності та адаптації до нових викликів [5, с. 22].

На думку Н. М. Близнюка, сектор безпеки та оборони у кожній державі є ключовим елементом, який нерідко займає провідні позиції. Намір вищого військово-політичного керівництва України забезпечити захист держави знаходить відображення у раціональному формуванні військового бюджету, обґрунтованості витрат на оборону, специфіці їх розподілу в умовах збройного конфлікту та приведенні цих аспектів у відповідність до міжнародних стандартів [6, с. 14].

Натомість, Ю. С. Блінов та В. П. Гончаров зазначають, що для ефективного розвитку сектору безпеки та оборони України необхідно впроваджувати універсальні механізми планування, які охоплюватимуть всю систему забезпечення національної безпеки. Це передбачає уніфікацію та стандартизацію процедур міжвідомчого планування [7, с. 15].

Отож, сектор безпеки й оборони держави є складною системою, що складається з багатьох елементів, які взаємодіють для забезпечення національної безпеки. У цій системі важливе місце займає Військова служба правопорядку,

яка виконує завдання щодо підтримання дисципліни, запобігання правопорушенням та забезпечення законності у військових формуваннях.

Одним із ключових аспектів функціонування цієї служби є здійснення оперативно-розшукової діяльності. Ця функція спрямована на виявлення та попередження злочинів, які можуть загрожувати боєздатності військових підрозділів або порушувати права військовослужбовців. Завдяки цьому Військова служба правопорядку сприяє підтриманню внутрішньої стабільності у Збройних Силах України.

Окрім того, служба активно співпрацює з іншими правоохоронними органами, що дозволяє ефективно реагувати на загрози національній безпеці й усередині країни, й за її межами. Така координація та взаємодія набувають особливого значення в умовах війни чи інших кризових ситуацій.

З огляду на значущість Військової служби правопорядку в системі безпеки та оборони України, необхідно акцентувати увагу на ключових аспектах її функціонування, таких як зміст, сутність, правовий статус, організаційно-правові основи діяльності та взаємодія з іншими суб'єктами сектору безпеки. Військова служба правопорядку відіграє центральну роль у забезпеченні правопорядку серед військовослужбовців, захисті прав і свобод громадян, а також у запобіганні правопорушенням у військовій сфері. Її діяльність регулюється комплексом нормативно-правових актів, які визначають компетенцію, завдання, методи роботи та механізми контролю.

Принципи законності, пропорційності та ефективності є фундаментальними для функціонування цієї структури. Важливо забезпечити дотримання прав людини під час виконання службових обов'язків, що передбачає обмеження втручання у права громадян лише в межах, чітко визначених законодавством. У сучасних умовах, позначених такими викликами, як збройна агресія, терористичні загрози та гібридні війни, роль Військової служби правопорядку набуває особливого значення. Це вимагає вдосконалення її організаційної структури, підвищення рівня професійної підготовки особового складу та оснащення сучасними технічними засобами.

Одним із важливих аспектів є співпраця Військової служби правопорядку з іншими правоохоронними органами та військовими формуваннями. Така взаємодія має сприяти створенню ефективної системи обміну інформацією, координації дій та спільного реагування на загрози. Аналіз зарубіжного досвіду функціонування аналогічних структур може бути корисним для вдосконалення української моделі. Науковці, які досліджують цю сферу, наголошують на тому, що всі ці заходи сприятимуть підвищенню рівня правопорядку у Збройних Силах України та забезпеченню їхньої боєздатності в умовах сучасних викликів [8–12].

У широкому сенсі діяльність військової служби правопорядку включає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення внутрішнього порядку у військових формуваннях, захист прав та свобод військовослужбовців, дотримання дисципліни та законності. Водночас її функції виходять за межі внутрішньої організації військового життя, оскільки передбачають співпрацю з іншими державними органами та участь у підтриманні громадського порядку в умовах надзвичайних ситуацій.

Основною характеристикою військової служби правопорядку є її правова природа. Діяльність цієї служби регламентована чітко визначеними правовими нормами, які встановлюють її повноваження, обов'язки та відповідальність. Наприклад, у законодавстві України визначено статус Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (ВСП), яка виконує завдання з охорони військових об'єктів, запобігання злочинам серед військовослужбовців, розслідування дисциплінарних порушень та інших спеціалізованих функцій. Зокрема, дослідник С. В. Тарасов, акцентує увагу на важливості діяльності ВСП у сфері протидії корупції у військовому середовищі [13, с. 38-42].

У цьому контексті варто акцентувати увагу на тому, що визначення поняття та сутності військової служби правопорядку базується на взаємодії правових, організаційних і функціональних аспектів її діяльності. Військова служба правопорядку становить важливий елемент системи забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави. Її основними завданнями є забезпечення дисципліни, дотримання законності та підтримання правопорядку

в межах Збройних Сил України, а також захист прав і свобод військовослужбовців.

У сучасних умовах діяльність військової служби правопорядку набуває особливого значення для забезпечення стабільності та ефективності функціонування військових формувань, зокрема в умовах збройного конфлікту або надзвичайного стану. Як зазначає І. Івасюк, підрозділи військової служби правопорядку виконують важливу функцію з підтримання громадського порядку та безпеки, особливо у період воєнних конфліктів, коли ризики для громадського порядку значно зростають [5, с. 22].

Крім того, ці органи відіграють центральну роль у запобіганні та розслідуванні злочинів, а також у здійсненні заходів протидії терористичним загрозам. Водночас вони зобов'язані забезпечувати захист прав і свобод громадян незалежно від обставин, що є невід'ємною складовою їхньої діяльності [5, с. 22].

Методологія дослідження діяльності Військової служби правопорядку має враховувати міждисциплінарний характер її функцій. Це передбачає застосування комплексного підходу, який включає юридичний аналіз, соціологічні дослідження, кримінологічні методи та елементи військового управління. Саме такий підхід прослідковується у працях таких відомих українських вчених як І. М. Шопіна [14, С. 84-85], Н. П. Христинченко [15, с. 32-54], І. М. Коропатнік [16, с. 131-141], В. В. Карелін [17, с. 60-61] та ін.

Юридичний аналіз дозволяє оцінити відповідність діяльності служби чинному законодавству, виявити прогалини у нормативно-правовому регулюванні та розробити рекомендації щодо їх усунення. Соціологічні методи спрямовані на дослідження суспільного сприйняття діяльності Військової служби правопорядку, рівня довіри до неї серед військовослужбовців та цивільного населення. Кримінологічні дослідження допомагають виявити основні тенденції злочинності в армійському середовищі та розробити ефективні заходи її попередження.

Особливу увагу необхідно приділити аналізу міжнародного досвіду

функціонування аналогічних служб у структурах безпеки інших країн. Це дозволить адаптувати найкращі практики до українських реалій та підвищити ефективність роботи Військової служби правопорядку.

Отже, Військова служба правопорядку є невід'ємною складовою сектору безпеки та оборони держави, яка виконує важливі функції з підтримання законності та дисципліни у Збройних Силах України. Її діяльність потребує постійного вдосконалення з врахуванням сучасних викликів і загроз. Теоретико-правові та методологічні засади дослідження цієї служби забезпечують основу для розробки ефективних механізмів її функціонування та розвитку. Успішна реалізація цих засад сприятиме зміцненню національної безпеки України та підвищенню боєздатності її Збройних Сил.

1.2. Історичний розвиток військової служби правопорядку в Україні та світі

Військова служба правопорядку є ключовим елементом забезпечення безпеки, дисципліни та правопорядку у збройних силах, а також захисту прав і свобод військовослужбовців. Її формування та розвиток мають глибокі історичні витоки, що склалися під впливом політичних, соціальних і військових чинників у різних державах. Вивчення історичних аспектів становлення інституту військової служби правопорядку дає змогу краще зрозуміти його місце в системі державного управління та вплив на функціонування армії.

В Україні Військова служба правопорядку має унікальну історію, яка тісно пов'язана з процесами формування державності та розвитку національних збройних сил. Починаючи з часів Київської Русі, коли військові формували виконували не лише оборонні функції, але й забезпечували дотримання правопорядку, до сучасної незалежної України цей інститут зазнав значних змін. Його еволюція відображає адаптацію до змін у політичному устрої, військовій доктрині та міжнародних стандартах.

На міжнародному рівні концепція Військової служби правопорядку також

пройшла складний шлях розвитку. У багатьох країнах світу її функції включають і внутрішні завдання (забезпечення дисципліни серед особового складу), і зовнішні (участь у миротворчих операціях, боротьба з військовими злочинами). Важливу роль у формуванні сучасних стандартів діяльності військових правоохоронних органів відіграло міжнародне право, зокрема норми гуманітарного права.

Вивчення ролі та функцій військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів потребує аналізу історичних аспектів її становлення і в Україні, і у світі. Це дозволяє визначити ключові етапи розвитку цього інституту та оцінити вплив правових, соціальних і геополітичних чинників на його трансформацію. Особливу увагу доречно приділити порівнянню українського досвіду з міжнародною практикою, що сприятиме вдосконаленню національної моделі військової служби правопорядку в умовах сучасних викликів.

Військова служба правопорядку є важливим елементом забезпечення дисципліни, законності та безпеки у збройних силах будь-якої держави. Її формування, розвиток та сучасний стан є результатом тривалого історичного процесу, що охоплює еволюцію військових структур, правових систем і суспільно-політичних умов.

Як зазначає І. Г. Івасюк, початкові форми організації правопорядку виникли ще в античних цивілізаціях, таких як Рим і Греція. У цих суспільствах функціонували структури, які забезпечували дотримання порядку та вирішення конфліктів. Зокрема, в Римі магістрати виконували функції контролю за правопорядком, а в Афінах ці завдання покладалися на суддів [5, с. 22].

Історичний розвиток військової служби правопорядку бере свій початок з античних часів. У Стародавньому Римі існували спеціальні підрозділи, які відповідали за підтримання дисципліни серед легіонерів. Зокрема, центуріони здійснювали дисциплінарний нагляд за військовими. У період Середньовіччя європейські армії також мали офіцерів, які контролювали дотримання військових статутів і карали за порушення дисципліни [5, с. 22].

У XVII–XVIII століттях із розвитком регулярних армій у Європі створювалися спеціалізовані інституції для забезпечення військового правопорядку. Так, у Франції за часів Людовіка XIV була впроваджена посада “маршала табору”, який здійснював контроль за поведінкою солдатів. У Великій Британії на початку XVIII століття з’явилися військові поліцейні підрозділи, що займалися розслідуванням злочинів серед військовослужбовців. Таким чином, розвиток військової служби правопорядку є багатовіковим процесом, тісно пов’язаним із загальною еволюцією військових структур та правових систем. Це свідчить про її важливість як невід’ємної складової забезпечення безпеки та дисципліни у збройних силах різних держав [5, с. 23].

У XIX столітті військова служба правопорядку набула чіткої організаційної структури, ставши невід’ємною складовою армій провідних держав світу. Зокрема, у Пруссії в 1814 році було створено корпус жандармерії, який виконував функції військової поліції. У Сполучених Штатах Америки у 1863 році були запроваджені перші нормативні акти, що регулювали діяльність військових судів і дисциплінарних органів [18, с. 58-59].

На території України формування військової служби правопорядку має глибокі історичні корені, пов’язані з розвитком українського війська. У період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства існували військові структури, які забезпечували дисципліну в рядах дружинників. Старші дружинники виконували функції контролю за дотриманням норм поведінки як у бойових умовах, так і в мирний час [19].

У XVII столітті, за часів Козацької держави, військова дисципліна та правопорядок були ключовими елементами функціонування Запорозької Січі. Козацькі полковники та сотники не лише керували військовими операціями, але й мали повноваження накладати дисциплінарні стягнення за порушення порядку. Військове право базувалося на традиціях і звичаях, які регулювали взаємини серед козаків.

У період входження українських земель до складу Російської імперії структура військової служби правопорядку відповідала загальноімперським

стандартам. На території України діяли жандармерійські підрозділи, що виконували функції як поліцейського, так і дисциплінарного характеру [19].

У роки існування Української Народної Республіки (1917–1921 рр.) було здійснено спроби створити власну систему військового правопорядку. Зокрема, у 1918 році був затверджений “Тимчасовий закон про військову службу”, який передбачав формування дисциплінарних органів у складі армії УНР [20].

Після встановлення радянської влади система військового правопорядку в Україні стала частиною загальносоюзної моделі. У 1930-х роках у СРСР були створені військові трибунали та прокуратури, які відповідали за дотримання законності серед військовослужбовців. У роки Другої світової війни функції військової поліції виконували особливі відділи НКВС, які займалися розслідуванням злочинів, боротьбою з дезертирством і шпигунством [21].

У післявоєнний період система військового правопорядку в СРСР залишалася централізованою та суворо регламентованою. Військові прокурори та суди діяли відповідно до загальносоюзного законодавства, яке мало обмежені можливості врахування національних особливостей республік.

Після здобуття незалежності у 1991 році Україна розпочала формування власної системи забезпечення військового правопорядку. У 2002 році у складі Збройних сил України було створено Військову службу правопорядку (ВСП) – спеціалізований орган, який частково виконує функції військової поліції [22, с. 19-24].

Варто підкреслити, що основні функції Військової служби правопорядку (ВСП) полягають у забезпеченні дисципліни серед військовослужбовців, попередженні злочинів та порушень законодавства, а також у захисті прав і свобод військовослужбовців.

Законодавче регулювання діяльності ВСП постійно оновлюється та вдосконалюється з урахуванням міжнародних стандартів. Україна активно співпрацює з НАТО в процесі реформування системи військового правопорядку. Ця співпраця охоплює впровадження сучасних методів професійної підготовки персоналу, модернізацію технічного оснащення та приведення нормативно-

правової бази у відповідність до міжнародних вимог.

У міжнародній практиці військова поліція виконує широкий спектр завдань, включаючи підтримання внутрішньої дисципліни та участь у миротворчих операціях. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки функціонує Корпус військової поліції (Military Police Corps), який відзначається високим рівнем автономності та сучасним технічним забезпеченням. У Федеративній Республіці Німеччина діє Фельджандармерія (Feldjäger), яка відповідає за підтримання порядку як на національному рівні, так і під час виконання міжнародних місій [23, с. 49-51].

Особливістю сучасних тенденцій є інтеграція функцій військової поліції з цивільними правоохоронними органами в умовах спільних операцій. Це дозволяє ефективніше протидіяти новим викликам і загрозам, таким як гібридні війни та тероризм.

Отже, можемо підсумувати, що історичний розвиток військової служби правопорядку є відображенням еволюції суспільства, державності та збройних сил. В Україні ця система пройшла складний шлях від традиційного козацького права до сучасної моделі, що відповідає міжнародним стандартам. У глобальному контексті роль військової поліції продовжує зростати, особливо у зв'язку зі змінами характеру воєнних конфліктів і новими викликами безпеці.

Розвиток військової служби правопорядку вимагає постійного вдосконалення законодавчої бази, підготовки кадрів і технічного забезпечення. Лише за умови ефективної взаємодії з іншими силовими структурами можна забезпечити високий рівень дисципліни та законності у збройних силах, що є ключовим чинником обороноздатності держави.

1.3. Нормативно-правове регулювання діяльності Військової служби правопорядку

Як було з'ясовано нами вище Військова служба правопорядку є невід'ємною складовою сектора безпеки і оборони нашої держави, повноваження якої лежать у площині забезпечення національної безпеки та оборони. Її діяльність спрямована на підтримання військової дисципліни, дотримання законності у Збройних Силах України, а також захист прав і свобод військовослужбовців. У сучасних умовах, коли Україна стикається з численними викликами у сфері безпеки, питання нормативно-правового регулювання функціонування військової служби правопорядку набуває особливого значення.

Правова основа діяльності військової служби правопорядку формується і на національному, і на міжнародному рівнях. У національному контексті ключову роль відіграють Конституція України [24], закони України, підзаконні нормативно-правові акти, а також внутрішні статuti та інструкції. Зокрема, Закон України “Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України” [25] визначає її основні завдання, функції та повноваження. Водночас міжнародне право, зокрема норми міжнародного гуманітарного права, встановлює додаткові стандарти, яких повинна дотримуватися військова служба правопорядку під час виконання своїх обов'язків.

Відтак, Військова служба правопорядку (ВСП) визначається як спеціалізований орган у структурі Збройних Сил України, що здійснює правоохоронну діяльність у сфері військових відносин. Її завдання полягають у запобіганні, виявленні та припиненні правопорушень серед військовослужбовців, а також у забезпеченні безпеки військових об'єктів і громадського порядку в зонах дислокації військових частин.

Особливістю нормативно-правового регулювання цієї сфери є необхідність врахування специфіки військової діяльності, яка передбачає підвищені вимоги до дисципліни, оперативності та чіткості виконання завдань. У зв'язку з цим виникає потреба у гармонізації нормативно-правових актів, що

регулюють діяльність військової служби правопорядку, із загальними принципами права та актуальними викликами, пов'язаними з реформуванням сектору безпеки і оборони.

Як зазначає І. М. Шопіна, розвиток наукових досліджень у сфері військового права в західних країнах відбувався паралельно з активним формуванням системи військового законодавства. У цьому контексті виникає новий підхід до взаємовідносин між військовослужбовцем і громадянином. Військовослужбовець більше не розглядається як агресивна особа, метою якої є завдання шкоди життю, здоров'ю чи майну цивільного населення. Натомість він постає як миротворець, головним завданням якого є забезпечення захисту людини, громадянського суспільства та демократичних цінностей. Прикладом реалізації таких принципів є правові документи НАТО, зокрема Політика НАТО із захисту цивільного населення, ухвалена на Варшавському саміті у 2016 році [26, с. 15].

На думку К. С. Горячевої та О. Г. Боровської, військове право є сферою професійного опанування знань, які стосуються військово-правової діяльності держави та осіб, що постійно працюють у цій галузі й мають статус військовослужбовців. Воно охоплює основи, принципи та правила функціонування військової організації суспільства, забезпечуючи її цілісність і спрямованість на захист соціальних цінностей, пов'язаних з державністю, суверенітетом та національною безпекою. Таким чином, військове законодавство займає унікальне місце в правовій системі України. Його специфіка полягає в тому, що військове право не можна однозначно віднести до комплексної чи галузевої категорії, оскільки воно є самобутнім правовим явищем зі своїми характеристиками й закономірностями. Це право відображає багатогранність військово-професійної сфери та виступає як відносно самостійний інструмент регулювання військових відносин. Отже, вдосконалення військового законодавства України є одним із ключових напрямів забезпечення обороноздатності держави [27, с. 51-52].

Основним нормативним актом, що регулює функціонування Військової

служби правопорядку (ВСП), є Закон України “Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України” [25]. У цьому Законі визначено основні принципи діяльності ВСП, її завдання, повноваження, а також порядок співпраці з іншими органами державної влади.

Зокрема, стаття 1 цього Закону окреслює правовий статус та функціональне призначення ВСП. У ній зазначено, що Військова служба правопорядку у Збройних Силах України (далі – Служба правопорядку) є спеціальним правоохоронним формуванням у складі Збройних Сил України, яке створене для забезпечення дотримання правопорядку та військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях розташування військових частин, навчальних закладів, установ та організацій (далі – військові частини), а також у військових містечках, на вулицях і в громадських місцях [25].

Служба правопорядку виконує завдання із запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення, захисту життя, здоров’я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов’язаних під час проходження зборів, працівників Збройних Сил України. Крім того, вона забезпечує охорону майна Збройних Сил України від протиправних посягань, таких як розкрадання, а також бере участь у заходах з протидії диверсіям і терористичним актам на військових об’єктах [25].

Зважаючи на трактування Військової служби правопорядку (ВСП) як спеціалізованого правоохоронного формування у складі Збройних Сил України, доречно погодитися з позиціями О. В. Дручек, О. М. Волуйка та В. В. Вакарова. Вони обґрунтовано зазначають, що правоохоронна діяльність є однією з ключових функцій держави як у мирний час, так і в умовах воєнного стану. Від ефективності роботи правоохоронних органів у період дії правового режиму воєнного стану залежить не лише підтримання суспільного і громадського порядку, але й рівень обороноздатності, а також внутрішньої та національної безпеки України [28, с. 44].

Вчені вважають, що основними об’єктами уваги правоохоронних органів у таких умовах є внутрішні загрози, серед яких виділяються:

- а) криміналізація суспільства;
- б) воєнні злочини, зокрема порушення законів і звичаїв ведення війни;
- в) терористична діяльність;
- г) військові злочини;
- г) злочини проти основ національної безпеки;
- д) порушення громадського порядку та інші [28, с. 44].

Водночас, цілком аргументованою є позиція вчених стосовно того, що військова агресія російської федерації проти України та впровадження правового режиму воєнного стану зумовили необхідність розширення змісту, форм і напрямів правоохоронної діяльності. Це особливо актуально в контексті нових викликів, які постають перед державою у сфері забезпечення її захисту та безпеки, а також охорони прав і свобод людини й громадянина [28, с. 44].

Науковці також наголошують, що в умовах правового режиму воєнного стану діяльність правоохоронних органів України, окрім виконання завдань, характерних для мирного часу, зосереджується на протидії внутрішнім загрозам, пов'язаним із воєнним станом. Це здійснюється через такі форми:

- а) протидія злочинам, що загрожують основам національної безпеки України;
- б) боротьба з терористичними проявами;
- в) запобігання злочинам і правопорушенням, спрямованим проти правового режиму воєнного стану;
- г) забезпечення громадського порядку та безпеки з урахуванням специфіки викликів, які виникають у зв'язку з дією норм воєнного стану [28, с. 44].

У цьому контексті пріоритетними завданнями правоохоронних органів стають:

- а) запобігання та протидія внутрішнім загрозам, що виникають унаслідок воєнного стану;
- б) співпраця і виконання завдань у межах визначених повноважень разом із Силами безпеки та оборони;
- в) забезпечення дотримання законності та правопорядку;

г) підтримання належного рівня громадського порядку [28, с. 44].

На думку М. В. Коваліва та І. В. Дроздової, військовий правопорядок не виникає спонтанно; його забезпечення є результатом систематичної, цілеспрямованої діяльності органів військового управління, військових посадових осіб, а також спеціалізованих структур, створених для цієї мети, таких як органи військової прокуратури, військово-слідчі органи, підрозділи юридичної служби та військової служби правопорядку. З огляду на те, що основною функцією цих органів є здійснення правоохоронної діяльності у Збройних Силах, інших військових формуваннях і органах, а їхньою метою – забезпечення належного військового правопорядку, є всі підстави називати ці структури військовими правоохоронними органами [1, с. 209].

Згідно з положеннями Закону, ВСП виконує такі основні завдання:

1. Забезпечення правопорядку та дисципліни серед військовослужбовців.
2. Захист прав і свобод військовослужбовців та працівників Збройних Сил України.
3. Запобігання злочинам та іншим правопорушенням у військовому середовищі.
4. Проведення службових розслідувань та оперативно-розшукових заходів у межах компетенції [25].

Варто зазначити, що Військова служба правопорядку є окремим підрозділом у складі Збройних Сил України, а тому її співробітники мають статус військовослужбовців. На них поширюється дія не лише основних законодавчих актів, але й низки підзаконних нормативно-правових документів, зокрема постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства оборони України та внутрішніх регламентів, прийнятих у межах Збройних Сил України.

Як слушно зауважує І. М. Коропанік, Збройні Сили України представляють собою багаторівневу систему, яка включає суб'єкти з різними функціональними завданнями, повноваженнями та сферами компетенції. Однак усі ці суб'єкти об'єднує спільна мета – забезпечення оборони держави, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, що закріплено у статті 17

Конституції України та статті 1 Закону України “Про Збройні Сили України” [8, с. 91-92].

Діяльність Збройних Сил України регламентується основоположними законами України, серед яких: Закон України “Про Збройні Сили України” від 6 грудня 1991 року № 1934-XII [29], “Про оборону України” від 6 грудня 1991 року № 1932-XII [30], “Про військовий обов’язок і військову службу” від 25 березня 1992 року № 2232-XII [31], “Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції та деяких інших осіб і їх соціальний захист” від 24 березня 1998 року № 203/98-ВР [32], “Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України” від 24 березня 1999 року № 551-XIV [33], “Про Статут гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України” від 24 березня 1999 року № 550-XIV [34], а також Закон України “Про національну безпеку України” від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [35].

Діяльність підрозділів Військової служби правопорядку додатково регулюється підзаконними нормативно-правовими актами. Зокрема, Наказом Міністерства оборони України від 10 грудня 2018 року № 623 (у редакції від 4 липня 2019 року № 363) затверджено “Положення про Головне управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України”, яке визначає основні завдання цього органу [36]. Порядок застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Військової служби правопорядку під час виконання службових обов’язків регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 83 [37].

Як зазначає С. С. Мосін, питання компетенції Військової служби правопорядку активно розвиваються в контексті реформування цього органу у Військову поліцію. Це підкреслює актуальність аналізу діючого законодавства в сфері національної безпеки та оборони [38, с. 65-66].

Повноваження військовослужбовців ВСП охоплюють широкий спектр дій: від профілактики правопорушень до участі у розслідуванні злочинів. Згідно з законодавством, працівники ВСП мають право:

- затримувати осіб, підозрюваних у вчиненні правопорушень;

- проводити огляд особистих речей та транспортних засобів;
- застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у випадках, передбачених законом [25].

Як зазначає В. М. Коломієць, у випадку ухвалення рішення про запровадження в Україні або в окремих її регіонах режиму воєнного чи надзвичайного стану, на Військову службу правопорядку покладаються додаткові завдання. До таких завдань належать: участь у протидії ворожим диверсійно-розвідувальним групам, які діють на території України; організація збору, супроводження та охорони військовополонених; забезпечення комендантської години в гарнізонах; охорона визначених військових об'єктів, військових містечок та їхнього населення, а за необхідності – сприяння їх евакуації; відновлення та підтримання порядку і дисципліни у військових частинах; контроль за перевезенням вантажів і рухом транспортних засобів Збройних Сил України [39]. Отож, вагомим джерелом законодавчого регулювання діяльності ВСП також є Закон України “Про правовий режим воєнного стану” від 12 травня 2015 року № 389-VIII [40].

Вивчаючи функціонування Військової служби правопорядку в Збройних Силах України, М. В. Ковалів та І. В. Дроздова наголошують, що її діяльність базується на засадах законності, поваги до прав і свобод особистості, соціальної справедливості, централізованого управління, єдиноначальності та співпраці з громадськістю [1, с. 209].

На думку В. М. Коломійця, важливим інструментом забезпечення законності та правопорядку є правова робота, що здійснюється у військових частинах і підрозділах Збройних Сил України. Правова робота охоплює діяльність органів військового управління, посадових осіб, військової громадськості та військової юстиції, спрямовану на зміцнення законності й правопорядку. Законність передбачає точне виконання норм законів і підзаконних актів усіма суб'єктами права. Якщо законність є вимогою дотримання законів, то правопорядок є результатом виконання цієї вимоги. Таким чином, правопорядок відображає стан суспільного життя, за якого

учасники правовідносин реалізують свої юридичні права та обов'язки. Законність є основою такого порядку в суспільстві, адже її дотримання формує правовий порядок як кінцеву мету правового регулювання суспільних відносин. Без законності не може існувати правопорядок [39, с. 91-94].

Науковець висуває основні вимоги до забезпечення законності:

1. Верховенство закону над усіма іншими правовими актами. У правовій державі закон має найвищу юридичну силу і виступає головним регулятором суспільних відносин.

2. Єдність розуміння та застосування законів на всій території держави. Закони встановлюють однакові вимоги для всіх суб'єктів у межах їх просторової та часової дії.

3. Рівність усіх перед законом і судом. Усі громадяни мають однакове право на захист законом і однаковий обов'язок дотримуватися його положень.

4. Недопустимість протиставлення законності та доцільності. Ці поняття не можуть бути конфліктними, оскільки правові закони відображають вищу соціальну доцільність, враховуючи інтереси як суспільства, так і окремих осіб.

5. Запобігання правопорушенням та ефективна боротьба з ними. Правова держава створює необхідні умови – матеріальні, політичні, соціальні – для попередження та припинення порушень закону.

Таким чином, забезпечення законності та правопорядку вимагає системного підходу, що охоплює всі аспекти суспільного життя та діяльності державних інституцій [39, с. 91-94].

Правопорядок визначається як система суспільних відносин, що формується внаслідок точного та повного виконання правових норм усіма суб'єктами права. Науковець акцентує увагу на тому, що ефективне забезпечення законності та правопорядку у військовій сфері можливе лише за умови дотримання ряду ключових принципів. Серед них: систематичність і безперервність превентивної роботи; послідовність у здійсненні профілактичних заходів; інтеграція профілактичних дій із виконанням завдань повсякденної навчально-бойової діяльності; відповідність запобіжних заходів причинам

правопорушень; застосування прогнозування у профілактичній роботі; індивідуальний підхід до військовослужбовців; а також регулярний аналіз результатів діяльності з метою її коригування [39, с. 94].

Діяльність військової служби правопорядку також має міжнародний вимір. Україна є учасницею численних міжнародних договорів та угод, які стосуються забезпечення правопорядку у військових формуваннях. Зокрема, це стосується участі українських миротворчих контингентів у міжнародних операціях. У таких випадках діяльність ВСП регулюється не лише національним законодавством, але й міжнародними нормами, включаючи положення Женевських конвенцій.

Як зазначають Т. Короткий та М. Доценко, термін «Женевські конвенції» у більшості правників асоціюється з чотирма міжнародними договорами, укладеними 12 серпня 1949 року. Це такі документи: Женевська конвенція про поліпшення становища поранених і хворих у діючих арміях; Женевська конвенція про поліпшення становища поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими; Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. Ці документи часто називають «Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 року». Їхня унікальність полягає в тому, що разом зі Статутом ООН вони є єдиними міжнародними договорами, до яких приєдналися всі держави світу. Це свідчить про надзвичайну важливість їхніх норм і символізує приналежність держави до міжнародної спільноти. Ігнорування чи заперечення основоположних норм цих конвенцій ставить державу поза межами цивілізованого світу, а дії окремих осіб можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини нарівні з агресією, геноцидом і злочинами проти людяності. Такі дії підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду як міжнародні злочини [41].

У контексті нашого дослідження надзвичайну роль відіграють усі чотири конвенції, особливо Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року яка напала чинності для України 03.01.1955 р. [42].

Попри наявність достатньої правової бази для діяльності ВСП, існує низка викликів, які потребують вирішення. Серед них:

1. Необхідність адаптації законодавства до сучасних умов ведення бойових дій.
2. Недостатнє технічне забезпечення підрозділів ВСП.
3. Потреба у вдосконаленні процедур взаємодії з іншими правоохоронними органами.

Для підвищення ефективності роботи ВСП необхідно продовжувати реформування нормативно-правової бази. Це включає розробку нових законодавчих ініціатив, спрямованих на посилення гарантій прав військовослужбовців, а також впровадження сучасних технологій у процес забезпечення правопорядку.

Отож можемо констатувати, що нормативно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку є важливим елементом забезпечення правопорядку та дисципліни у Збройних Силах України. Завдяки чітко визначеній законодавчій базі, ВСП має можливість ефективно виконувати свої функції навіть в умовах складної військово-політичної ситуації. Проте подальше вдосконалення нормативного регулювання є необхідним для забезпечення відповідності сучасним викликам та потребам обороноздатності держави.

Відтак проведений аналіз теоретико-правових та методологічних засади дослідження діяльності військової служби правопорядку дозволяє сформулювати такі висновки:

Військова служба правопорядку є невід'ємною складовою сектору безпеки та оборони держави, яка виконує важливі функції з підтримання законності та дисципліни у Збройних Силах України. Її діяльність потребує постійного вдосконалення з урахуванням сучасних викликів і загроз. Теоретико-правові та методологічні засади дослідження цієї служби забезпечують основу для розробки ефективних механізмів її функціонування та розвитку. Успішна реалізація цих засад сприятиме зміцненню національної безпеки України та підвищенню боєздатності її Збройних Сил.

Водночас, Військова служба правопорядку (ВСП) є ключовим елементом системи забезпечення законності, правопорядку та дисципліни у Збройних Силах України. Її діяльність спрямована на захист прав військовослужбовців, запобігання правопорушенням та забезпечення виконання законодавчих норм у військовому середовищі.

Отже, теоретико-правові засади діяльності Військової служби правопорядку потребують подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів і загроз. Дотримання принципів законності, прозорості та ефективності є ключовими для забезпечення високого рівня правопорядку у військовому середовищі.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

2.1. Місце Військової служби правопорядку у забезпеченні правопорядку серед військовослужбовців

Забезпечення правопорядку серед військовослужбовців є фундаментальним елементом ефективного функціонування військових формувань будь-якої держави. У сучасному світі, де військові конфлікти, міжнародні кризи та внутрішні загрози безпеці набувають значної актуальності, питання дотримання правових норм і дисципліни в армії стає важливим аспектом забезпечення стабільності та національної безпеки. Правопорядок у військовому середовищі не лише підтримує високий рівень боєздатності підрозділів, але й гарантує захист прав і свобод кожного військовослужбовця, що є ключовим у контексті дотримання принципів верховенства права.

Як зазначають М. В. Ковалів та І. В. Дроздова, військова служба має особливий характер, оскільки її регулювання передбачає детальне унормування життєвого укладу, побуту та професійної діяльності військовослужбовців відповідно до положень про проходження військової служби. Специфічний статус військовослужбовців визначає особливості реалізації їхніх прав, які супроводжуються певними обмеженнями, зумовленими необхідністю дотримання дисципліни та виконання службових обов'язків у рамках встановлених правових норм [1, с. 209].

А. В. Сахній акцентує увагу на тому, що військова служба має особливий характер через своє функціональне призначення та завдання, які визначаються спеціальним законодавством для її суб'єктів. Зокрема, цей різновид мілітаризованої публічної служби на сучасному етапі здійснюється в умовах підвищеної складності. Військовослужбовці несуть значну відповідальність, а також стикаються з численними обмеженнями у процесі реалізації своїх прав і

гарантій, що обумовлено специфікою їхньої професійної діяльності [43, с. 374].

Науковець акцентує увагу на тому, що військова служба є ключовим елементом дослідження нової та комплексної галузі права – військового права, яка охоплює широке коло суспільних відносин, специфічний суб'єктний склад та унікальні механізми функціонування. Ця галузь права залишається недостатньо вивченою, що зумовлює необхідність тривалого процесу її теоретичного осмислення та практичного застосування [43, с. 374]. Військовослужбовці, як представники особливої категорії громадян, мають специфічний правовий статус, який передбачає виконання особливих обов'язків, дотримання суворої дисципліни і підпорядкування командуванню, водночас зберігаючи загальногромадянські права і свободи, гарантовані Конституцією України. Військова служба вимагає високого рівня відповідальності, готовності діяти у надзвичайних умовах та дотримання чітко визначених правил поведінки. Як зазначає О. В. Коба, з початку військової агресії російської федерації проти України військовослужбовці ЗСУ та інших формувань Сил оборони виконують конституційно визначене завдання щодо стримування агресії та захисту державного суверенітету. Проте, поряд із проявами героїзму та високої правової свідомості, серед військовослужбовців фіксуються випадки дисциплінарних, адміністративних та кримінальних правопорушень, що негативно впливають на бойову готовність підрозділів і загальну ефективність оборони. У зв'язку з цим актуалізується проблема створення дієвої системи запобігання правопорушенням у військовому середовищі, що є важливим для забезпечення обороноздатності України та протидії збройній агресії [44, с. 79].

Ю. В. Дідовець зазначає, що статус військовослужбовця передбачає готовність особи, яка вступає на військову службу, прийняти додаткові обмеження своїх прав і свобод в інтересах держави України. Ці обмеження пов'язані з необхідністю забезпечення бойової та мобілізаційної готовності військових формувань для ведення активних бойових дій з метою протидії агресії супротивника, а також виконання інших завдань, спрямованих на захист державного суверенітету України [45, с. 30]

Натомість, Я. Голобородько, аналізуючи різноманітні погляди науковців, зазначає, що серед основних передумов, які сприяють вчиненню військовослужбовцями правопорушень, дослідники виділяють такі фактори: недоліки в організації та проведенні правової й профілактичної роботи у військових частинах і підрозділах; проблеми в застосуванні дисциплінарної практики; відсутність належного реагування на дрібні правопорушення або дисциплінарні проступки, що залишаються безкарними; аморальна поведінка військовослужбовців; приховування командуванням фактів правопорушень і дисциплінарних проступків підлеглих; неналежні дії командирів та начальників, які можуть проявлятися у перевищенні або невикористанні своїх повноважень; недотримання загальних або спеціальних обов'язків, а також залучення підлеглих до неправомірних дій. Ці аспекти вказують на необхідність удосконалення правового регулювання, дисциплінарної практики та етичних стандартів у військових формуваннях з метою запобігання правопорушенням [46, с. 23].

Досліджуючи перспективи створення військової поліції в Україні, Д. А. Морквін, В. М. Бацамут та І. М. Гох, звертають увагу на статистичні дані, надані Офісом Генерального прокурора, щодо кількості військових злочинів, скоєних військовослужбовцями різних військових формувань у 2021–2023 роках. Автори аналізують динаміку змін і підкреслюють суттєве зростання кількості таких злочинів у порівнянні з довоєнним періодом. У 2021 році було зафіксовано 3 037 військових кримінальних правопорушень, тоді як у 2022 році їх кількість зросла до 13 766, а у 2023 році – до 28 666. Це свідчить про зростання показників на 453 % у 2022 році (у 4,5 рази) та на 944 % у 2023 році (у 9,4 рази) порівняно з 2021 роком. Особливо значне зростання спостерігається за окремими категоріями злочинів. Наприклад, кількість випадків непокори (ст. 402 КК України) збільшилася з 19 у 2021 році до 1 574 у 2022 році (зростання на 8 284 %, або у 83 рази) та до 1 678 у 2023 році (зростання на 8 831 %, або у 88 разів). Кількість злочинів, пов'язаних із невиконанням наказу (ст. 403 КК України), зросла з 3 випадків у 2021 році до 28 у 2022 році (зростання на 933 %, або у 9

разів) і досягла 32 у 2023 році (зростання на 1 066 %, або у 10,5 рази). Ще більш суттєве збільшення зафіксовано у випадках дезертирства (ст. 408 КК України): з 117 злочинів у 2021 році до 3 214 у 2022 році (зростання на 2 747 %, або у 27 разів) і до 7 755 у 2023 році (зростання на 6 628 %, або у 66 разів). Ці дані свідчать про необхідність системного підходу до вирішення проблеми військових злочинів, зокрема через запровадження інституту військової поліції, що сприятиме зміцненню дисципліни та правопорядку в армії [47, с. 107].

З моменту запровадження правового режиму воєнного стану спостерігається значне зростання кількості дисциплінарних порушень серед військовослужбовців. Це підтверджується статистичними даними, які надають підрозділи, відповідальні за роботу з особовим складом та морально-психологічне забезпечення військових формувань. Вказані дані доводяться до відома військовослужбовців під час проведення службових нарад та аналізу результатів діяльності відповідних підрозділів. На жаль, чинні правоохоронні органи не змогли забезпечити належний рівень профілактики таких правопорушень, що є критичною проблемою в умовах воєнного стану. Розслідування злочинів, вчинених військовослужбовцями, зазвичай здійснюється постфактум, у рамках кримінальних проваджень підрозділами Державного бюро розслідувань (ДБР). Такий підхід призводить до втрати важливого часу, необхідного для проведення оперативно-розшукових заходів, що могли б запобігти поширенню протиправної поведінки. Водночас Військова служба правопорядку у Збройних Силах України (ВСП) не має повноважень для виконання оперативно-розшукових функцій, які є компетенцією військової поліції (ВП). Однак створення військової поліції, яка могла б ефективно виконувати ці завдання, досі залишається невирішеним питанням [47, с. 107-108].

У забезпеченні військового правопорядку серед військовослужбовців ключову роль відіграють нормативно-правові акти, які регулюють діяльність Збройних Сил України, правоохоронних органів у сфері оборони та військових судів. Особливе значення мають положення Статутів Збройних Сил України, що

окреслюють основні принципи військової дисципліни, порядок притягнення до відповідальності за порушення правопорядку та процедури вирішення конфліктів у військовій сфері. Водночас практичне забезпечення правопорядку стикається з низкою викликів, серед яких адаптація новобранців до умов служби, міжособистісні конфлікти між військовослужбовцями різних рівнів, випадки зловживання владою та недоліки в системі контролю за дотриманням дисципліни. Особливо актуальним є питання захисту прав військовослужбовців, зокрема у випадках порушення їхніх прав командуванням або колегами. На думку О. В. Коби, запобігання військовим правопорушенням слід розглядати як комплекс динамічних і статичних елементів, що включає реалізацію повноважень визначеними суб'єктами та вплив правових норм на волю і поведінку військовослужбовців, внаслідок чого формуються відповідні правовідносини, забезпечуючи військову дисципліну та правопорядок [44, с. 83].

Забезпечення правопорядку серед військовослужбовців є важливим елементом функціонування Збройних Сил України та інших військових формувань, що спрямований на підтримання дисципліни, дотримання законності та запобігання правопорушенням, які можуть негативно вплинути на боєздатність підрозділів, морально-психологічний стан військовослужбовців і загальний імідж військової служби.

Запобігання військовим правопорушенням, як складова державної політики у сфері протидії правопорушенням, має специфічний характер, що визначається особливостями військової служби. Зокрема, ця діяльність реалізується в спеціальній (військовій) сфері, охоплює специфічну категорію осіб – військовослужбовців ЗСУ та прирівняних до них осіб, і передбачає комплексний підхід із використанням як загальносоціальних, так і спеціальних заходів та методів, що випливають із природи військових відносин. Основною метою таких заходів є забезпечення належного рівня військової дисципліни та правопорядку, що сприяє підтриманню високої боєготовності та боєздатності підрозділів, а також їх здатності ефективно виконувати завдання щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності та безпеки України [44, с. 83].

Правовий порядок у військових формуваннях України забезпечується через систему нормативно-правових актів, до яких належать Конституція України [24], Кримінальний кодекс України [48], Кодекс України про адміністративні правопорушення [49], Дисциплінарний статут Збройних Сил України [33] та інші законодавчі й підзаконні акти. Особливу роль у цьому контексті відіграють норми міжнародного гуманітарного права, які регулюють поведінку військовослужбовців під час збройних конфліктів. Дисциплінарний статут Збройних Сил України [33] визначає основні принципи військової дисципліни, права та обов'язки командирів щодо забезпечення порядку, а також відповідальність військовослужбовців за порушення дисципліни, що становить основу для формування правових механізмів управління дисципліною у військових колективах. Забезпечення правопорядку у військових формуваннях є ключовим елементом ефективності функціонування Збройних Сил України та гарантією дотримання конституційних прав і свобод військовослужбовців.

В умовах сучасних викликів, зокрема збройної агресії російської федерації проти України, питання підтримання дисципліни та законності набувають особливої актуальності. У цьому процесі важливу роль відіграє Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, яка виконує завдання щодо підтримання порядку, дисципліни та безпеки серед особового складу.

Як зазначає В. Ф. Залужний, військова дисципліна є фундаментальним принципом військового будівництва, основою управління повсякденною діяльністю військ та їх бойового злагодження, а також способом забезпечення їх бойової готовності. В умовах широкомасштабної агресії особливо важливим є вдосконалення адміністративно-правових засад забезпечення військової дисципліни як у мирний, так і у воєнний час для ефективного захисту суверенітету та територіальної цілісності України [50, с. 301].

Як зазначає К. Б. Ганкевич, ефективне та систематичне забезпечення військової дисципліни серед військовослужбовців, у поєднанні з неухильним дотриманням їхніх прав і свобод, є однією з ключових передумов забезпечення високого рівня боєздатності особового складу. Важливість цього аспекту

підкріплюється такими чинниками, як належна правова база, оптимальна організаційна та штатна структура, збалансоване публічне адміністрування, а також достатні матеріально-технічні ресурси, які відповідають актуальним потребам. Зазначені елементи прямо впливають на моральний стан військовослужбовців, що, своєю чергою, відіграє вирішальну роль у забезпеченні їхньої справедливої участі в обороні держави. З урахуванням тривалого періоду повномасштабного вторгнення, проблематика емоційного вигорання серед військових набуває значних масштабів, що посилює соціальну напругу. У зв'язку із цим особливої ваги набуває завдання ефективного забезпечення військової дисципліни, яке має враховувати характер поточної обстановки. В аспекті реалізації заходів правозастосування виняткова роль відведена Військовій службі правопорядку у Збройних Силах України. Відповідно до чинного законодавства, це спеціалізоване правоохоронне формування наділене відповідними повноваженнями та здійснює систематичні дії, спрямовані на підтримання дисципліни та правопорядку в умовах сучасних викликів [51, с. 209].

Основними напрямками діяльності Військової служби правопорядку (ВСП) є:

1. Профілактика правопорушень та розслідування їхніх обставин. У межах профілактичної роботи ВСП проводить заходи, спрямовані на запобігання порушенням серед військовослужбовців, зокрема організовує роз'яснювальну роботу, навчання з питань військового законодавства та етики, а також здійснює контроль за дотриманням правил внутрішнього розпорядку. Ці заходи мають на меті формування у військовослужбовців високого рівня правосвідомості та відповідальності за власні дії.

2. У випадках вчинення правопорушень ВСП проводить службові розслідування для встановлення обставин інциденту і притягнення винних до відповідальності, взаємодіючи з органами досудового розслідування та військовими прокурорами. Аналіз даних за період воєнного стану свідчить, що найбільш поширеним видом кримінальних правопорушень є самовільне

залишення військової частини або місця служби, передбачене ст. 407 Кримінального кодексу України. Згідно зі статистикою, за період з 24 лютого 2022 року до 17 липня 2023 року місцевими судами було отримано 3733 кримінальних провадження за цією статтею, з яких розглянуто 2158 справ, а 1575 залишаються нерозглянутими. Ці показники вказують на актуальність посилення роботи у сфері профілактики правопорушень серед військовослужбовців в умовах воєнного стану [52, с. 416].

Водночас, аналізуючи статистику військових злочинів, дослідниця посилається на дані, оприлюднені Р. Лихачевим, згідно з якими цей вид кримінальних правопорушень має найвищий показник серед усіх злочинів проти порядку несення військової служби. Географічний розподіл таких правопорушень свідчить про найбільшу їх кількість у Донецькій області (1567 випадків), Луганській області (501), Харківській області (469), Запорізькій області (372), м. Києві (371), Дніпропетровській області (354), Чернігівській області (330), Миколаївській області (296), Одеській області (279) та Київській області (191) [Цит. за: 52, с. 416]. А. М. Лазаренко зазначає, що така статистика демонструє не лише зростання кількості порушень, але й може вказувати на недоліки в управлінні з боку командирів військових частин, які, можливо, не зацікавлені у поверненні військовослужбовців до місць служби [52, с. 416].

3. Крім того, важливою функцією Військової служби правопорядку (ВСП) є забезпечення громадського порядку у військових гарнізонах, зокрема під час масових заходів, навчань та переміщення військових підрозділів. Це включає патрулювання, контроль доступу до військових об'єктів і оперативне реагування на надзвичайні ситуації.

4. Окремим напрямом діяльності ВСП є захист прав військовослужбовців, що передбачає гарантування справедливого ставлення, дотримання законних інтересів і недискримінацію військовослужбовців. П. М. Фівкін акцентує увагу на значному обсязі правоохоронної діяльності ВСП у сфері забезпечення законності та правопорядку в Збройних Силах України. Співпраця ВСП із юридичною службою Міністерства оборони України спрямована на підвищення

правової обізнаності особового складу, юридичне забезпечення діяльності служби та аналіз матеріалів щодо дотримання законності у Збройних Силах України [53, с. 154].

Отже, з огляду на викладене вище можемо констатувати, що сучасна діяльність ВСП стикається з низкою викликів, серед яких: 1) зростання кількості правопорушень у зв'язку з активними бойовими діями; 2) недостатність ресурсів для забезпечення ефективного виконання завдань; 3) потреба в удосконаленні нормативно-правової бази для адаптації до сучасних умов; 4) необхідність підвищення рівня професійної підготовки персоналу тощо.

Для подолання цих викликів необхідно вдосконалювати організаційно-правові механізми діяльності ВСП, забезпечувати її належним фінансуванням та матеріально-технічними засобами, а також впроваджувати сучасні технології в управління процесами забезпечення правопорядку.

Основними проблемами забезпечення правопорядку серед військовослужбовців є *недостатнє знання законодавства та недосконалість механізмів контролю і профілактики*. Зокрема, низький рівень правової обізнаності військових часто стає причиною ненавмисних порушень законів або невиконання службових обов'язків. Відсутність систематичної профілактичної роботи та недостатня ефективність дисциплінарного контролю сприяють збільшенню кількості правопорушень, що може мати серйозні наслідки для безпеки держави, включаючи загрозу життю та здоров'ю людей, втрату військової техніки, розкрадання майна тощо. На думку дослідників А. С. Зайця та Д. Б. Мартиненка, притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності є ключовим елементом формування культури відповідальності, що сприяє підвищенню професійної майстерності та етики військових, а також забезпечує ефективне виконання ними службових обов'язків [54, с. 142-150]. У цьому контексті важливим є вивчення зарубіжного досвіду протидії злочинності у військовій сфері, зокрема в Німеччині, Великій Британії, Армії оборони Ізраїлю та Силах самооборони Японії. Ці країни демонструють позитивні аспекти у запобіганні військовим правопорушенням завдяки особливостям їхніх правових

систем та специфіці профілактичних заходів [55, с. 363].

Порушення законодавства та норм поведінки військовослужбовцями, як зазначають А. С. Заєць та Д. Б. Мартиненко, може спричинити серйозні загрози для державної безпеки. Зокрема, недотримання службових обов'язків, порушення внутрішніх регламентів та процедур, а також зловживання службовими повноваженнями здатні призвести до негативних наслідків, таких як підрив дисципліни в Збройних Силах, створення загрози життю та здоров'ю громадян, втрати військової техніки чи розкрадання військового майна. Науковці наголошують, що адміністративна відповідальність військовослужбовців є важливим інструментом у формуванні культури відповідальності серед особового складу. Такий підхід сприяє підвищенню рівня професійної майстерності та етичних стандартів військовослужбовців, що, у свою чергу, забезпечує більш ефективне виконання ними своїх службових функцій [54, с. 143].

Науковці зазначають, що протягом останніх тридцяти років у збройних силах розвинених країн спостерігається виразна тенденція до запобігання військовій злочинності шляхом її обмеження та впливу на конкретні криміногенні фактори і обставини. У збройних силах західноєвропейських держав реалізуються два основні рівні профілактики злочинності серед військовослужбовців: соціальний та ситуативний. Соціальна профілактика спрямована на усунення несприятливих умов, які впливають на формування особистості військовослужбовця, зокрема шляхом покращення соціальних та психологічних чинників. Ситуативна профілактика зосереджується на аналізі та мінімізації ризиків, пов'язаних із вчиненням окремих категорій злочинів, що залежать від конкретних обставин, часу чи місця. Для підвищення ефективності боротьби з військовою злочинністю в багатьох країнах створено спеціалізовані органи, які займаються збором та аналізом інформації, моніторингом діяльності правоохоронних структур, а також залученням військовослужбовців до участі в антикримінальних програмах та ініціативах [55, с. 363].

Водночас, С. Юрко, аналізуючи питання досудового розслідування

випадків дезертирства та самовільного залишення військових частин, акцентує увагу на тому, що чинна Військова служба правопорядку у Збройних Силах України не має жодних повноважень для проведення оперативно-розшукових заходів чи притягнення винних до юридичної відповідальності. Крім того, їй бракує інституційних і процесуальних можливостей для надання допомоги органам досудового розслідування та прокурорам у розслідуванні злочинів, скоєних військовослужбовцями. На сьогодні в Україні відсутня ефективна система розшуку дезертирів та осіб, які самовільно залишили військові частини, що зумовлено недостатньою чисельністю Державного бюро розслідувань і відсутністю карного розшуку в структурі Військової служби правопорядку. Як зазначає автор, розшук осіб є невід'ємною складовою оперативно-розшукової діяльності, якої наразі бракує. У зв'язку з цим С. Юрко підкреслює нагальну необхідність створення в Україні повноцінної Військової поліції, яка мала б слідчі або, принаймні, оперативно-розшукові функції. Подібні правоохоронні органи, як-от жандармерія у Франції, вже тривалий час успішно функціонують у країнах Європейського Союзу, забезпечуючи належний правопорядок у військовій сфері [56, с. 54]. Доречно зауважити, що такої думки дотримується значна кількість і теоретиків, і практиків, про що ми будемо говорити в наступних підрозділах нашої роботи.

Соціальні та психологічні аспекти військової служби мають значний вплив на поведінку військовослужбовців, зокрема через високий рівень стресу, що може спричиняти конфлікти або інші негативні прояви. У цьому контексті важливим є забезпечення соціального та правового захисту членів сімей військовослужбовців, що включає систему правових і соціальних гарантій, спрямованих на реалізацію конституційних прав і свобод, а також задоволення їх матеріальних і духовних потреб.

Як зазначає А. О. Сидоренко, держава має забезпечувати права членів сімей військовослужбовців у випадках втрати працездатності, годувальника, безробіття з незалежних причин, старості тощо. Законодавче регулювання у цій сфері в Україні представлено низкою нормативно-правових актів, серед яких

закони “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” [57], “Про Збройні Сили України” [29], “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” [58], “Про військовий обов’язок і військову службу” [31], “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” [59] та інші. Загалом питання соціального й правового захисту військовослужбовців та їхніх сімей регулюються понад 40 законами та підзаконними актами, які постійно оновлюються з урахуванням сучасних викликів і потреб [60, с. 345].

Однак, поряд із цими аспектами, існує проблема корупції та зловживання владою серед командного складу, що може включати ігнорування порушень з боку підлеглих або використання влади у власних інтересах, що негативно впливає на авторитет військової служби.

Для ефективного забезпечення правопорядку серед військовослужбовців необхідно використовувати комплексний підхід, який включає такі аспекти:

1. **Правова освіта.** Регулярне проведення занять із правової підготовки сприяє підвищенню рівня обізнаності військовослужбовців про їхні права та обов’язки, а також про наслідки порушень законодавства.

2. **Профілактика правопорушень.** Важливим елементом є своєчасне виявлення потенційно конфліктних ситуацій та їхнє врегулювання на ранніх етапах. Для цього можуть використовуватися як психологічна підтримка, так і спеціальні тренінги для командного складу.

3. **Суворий контроль за виконанням дисциплінарних вимог.** Командири повинні забезпечувати постійний моніторинг дотримання дисципліни в підрозділах, а також оперативно реагувати на будь-які випадки порушень.

4. **Прозорість і відповідальність командного складу.** Забезпечення належного рівня прозорості в діяльності командирів сприяє зміцненню довіри між керівництвом і особовим складом.

5. **Взаємодія з правоохоронними органами.** У разі серйозних правопорушень важливо забезпечити ефективну співпрацю між військовими формуваннями та правоохоронними органами для оперативного розслідування

інцидентів та притягнення винних до відповідальності.

Командири (начальники) відіграють ключову роль у забезпеченні правопорядку серед підлеглих. Вони несуть персональну відповідальність за стан дисципліни у ввірених їм підрозділах і зобов'язані вживати всіх необхідних заходів для попередження порушень.

Згідно з Дисциплінарним статутом Збройних Сил України, командири мають право застосовувати дисциплінарні стягнення до осіб, які порушили правила служби. Водночас вони повинні діяти в межах закону та уникати зловживань владою.

Отже, можемо зробити висновок, що забезпечення правопорядку серед військовослужбовців є важливим завданням, від успішного виконання якого залежить боєздатність Збройних Сил України, їхній авторитет у суспільстві та міжнародній спільноті. Це вимагає системного підходу, який охоплює правову освіту, профілактичну роботу, суворий контроль за дотриманням дисципліни та ефективну взаємодію між різними структурами.

У сучасних умовах важливо також враховувати нові виклики, пов'язані з гібридними загрозами, інформаційними атаками та іншими факторами, які впливають на морально-психологічний стан військовослужбовців. Лише комплексний і послідовний підхід дозволить забезпечити високий рівень правопорядку у військових формуваннях та сприяти зміцненню обороноздатності держави.

Натомість, військова служба правопорядку є невід'ємною складовою системи забезпечення правопорядку та дисципліни у Збройних Силах України. Її діяльність спрямована на підтримання законності, профілактику правопорушень та захист прав військовослужбовців. Удосконалення роботи цієї служби є важливим кроком до підвищення боєздатності української армії та зміцнення її авторитету і всередині країни, і на міжнародній арені.

На підставі викладеного вище можемо констатувати, що Військова служба правопорядку (ВСП) відіграє ключову роль у забезпеченні правопорядку серед військовослужбовців, що є невід'ємною складовою функціонування Збройних

Сил України. У сучасних умовах, коли держава перебуває в стані війни, актуальність діяльності ВСП значно зростає, адже від її ефективності залежить і внутрішня дисципліна у військових підрозділах, і загальна обороноздатність країни.

По-перше, ВСП виконує важливу функцію профілактики правопорушень серед військовослужбовців. Завдяки систематичному моніторингу дисципліни, проведенню роз'яснювальної роботи та виявленню потенційних ризиків, служба сприяє формуванню правосвідомості у військових, що є основою дотримання законності та правил військової служби. Зокрема, профілактичні заходи дозволяють попередити конфлікти та злочини, які можуть негативно вплинути на бойову готовність підрозділів.

По-друге, ВСП здійснює оперативне реагування на правопорушення, що виникають у середовищі військовослужбовців. Її діяльність спрямована на своєчасне виявлення фактів порушення законодавства та притягнення винних осіб до відповідальності згідно з чинним законодавством України. Ефективність цієї функції забезпечується завдяки спеціалізованій підготовці працівників ВСП, їхній компетентності у сфері військового права та оперативно-розшуковій діяльності.

По-третє, діяльність ВСП має значний вплив на морально-психологічний клімат у військових колективах. Забезпечення правопорядку сприяє зміцненню довіри між військовослужбовцями, формуванню почуття справедливості та відповідальності за свої дії. Це, у свою чергу, позитивно впливає на згуртованість підрозділів і їхню здатність виконувати поставлені завдання.

2.2. Взаємодія Військової служби правопорядку з іншими правоохоронними органами в зоні конфлікту

В умовах сучасних збройних конфліктів, що характеризуються високим рівнем нестабільності, складністю організації безпеки та багатогранністю правових викликів, питання координації діяльності військової служби

правопорядку (ВСП) з іншими правоохоронними органами набуває особливої актуальності. ВСП, як спеціалізована структура Збройних Сил України, відіграє ключову роль у забезпеченні правопорядку серед військовослужбовців, дотриманні військової дисципліни, а також у попередженні та розслідуванні правопорушень у зоні конфлікту. У той же час, ефективне виконання цих завдань неможливе без тісної взаємодії з іншими правоохоронними інституціями, такими як Національна поліція, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба та інші органи.

Юридичний аспект співпраці між ВСП та іншими правоохоронними органами є складним і багатогранним. Він охоплює питання правового регулювання спільної діяльності, розподілу повноважень, обміну інформацією та координації дій у кризових ситуаціях. Особливу увагу слід приділяти забезпеченню дотримання норм міжнародного гуманітарного права та прав людини в умовах збройних конфліктів. Відсутність належної координації може призвести до дублювання функцій, виникнення правових колізій або порушення прав громадян, що суперечить принципам правової держави. Як зазначають Д. С. Олійник та С. Р. Асірян, Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року включають чотири міжнародні угоди: Конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; Конвенцію про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; Конвенцію про поводження з військовополоненими; Конвенцію про захист цивільного населення під час війни. Унікальність цих конвенцій полягає в тому, що вони разом зі Статутом ООН є єдиними міжнародними договорами, до яких приєдналися всі держави світу. Це підкреслює їхню виняткову важливість і символізує приналежність держави до міжнародного співтовариства. Ігнорування або заперечення основоположних норм цих конвенцій ставить державу поза межами цивілізованого світу [61, с. 534].

В умовах сучасних збройних конфліктів питання забезпечення правопорядку та безпеки набувають особливої актуальності. Військова служба правопорядку (ВСП), як спеціалізований орган у системі Збройних Сил України,

виконує важливі функції щодо підтримання дисципліни, запобігання правопорушенням серед військовослужбовців та захисту прав громадян у зоні конфлікту. Ефективна діяльність ВСП часто залежить від її взаємодії з іншими правоохоронними органами, такими як Національна поліція, Служба безпеки України (СБУ), Державна прикордонна служба та інші. Тому варто розглянути основні аспекти такої взаємодії, правові підстави її здійснення та виклики, що виникають у процесі координації.

Насамперед необхідно звернути увагу на окремі аспекти, які стосуються віднесення певних органів до категорії правоохоронних, зокрема тих, що функціонують у сфері забезпечення національної безпеки та оборони держави. В. В. Макарчук до основних правоохоронних органів, які мають найбільший вплив на забезпечення національної безпеки та оборони, відносить такі: Національну поліцію України, органи прокуратури, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Військову службу правопорядку у Збройних Силах України, Управління державної охорони України, а також органи охорони державного кордону (зокрема прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти та авіаційні підрозділи). Кожен із цих органів, за умови ефективного виконання своїх функцій, може суттєво впливати на забезпечення належного функціонування системи національної безпеки та оборони держави. Крім того, доцільним є внесення змін до чинного законодавства з метою включення до переліку правоохоронних органів, що впливають на забезпечення національної безпеки та оборони держави, Служби безпеки України та Національної гвардії України. Незважаючи на те, що зазначені органи офіційно не належать до категорії правоохоронних, їхні функції мають правоохоронний характер, і вони безпосередньо впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері забезпечення національної безпеки та оборони [62, с. 24].

Законодавство України визначає чіткі рамки діяльності ВСП, а також регламентує її співпрацю з іншими правоохоронними структурами. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють цю сферу, є: Закон України “Про

військову службу правопорядку у Збройних Силах України”, який встановлює завдання, повноваження та обов’язки ВСП; Кримінальний процесуальний кодекс України, що регламентує порядок розслідування злочинів, у тому числі тих, які вчиняються військовослужбовцями; Закон України “Про національну безпеку України”, який визначає принципи взаємодії між силовими структурами; нормативно-правові акти Міністерства оборони України та інших відомств.

У контексті нашого дослідження варто наголосити на тому, що важливим аспектом роботи ВСП є співпраця з іншими правоохоронними органами. Така взаємодія сприяє комплексному підходу до розв’язання проблем правопорядку й у військових частинах, і за їх межами. Координація дій із поліцією, прокуратурою та судами забезпечує оперативність і законність у процесах розслідування злочинів і притягнення до відповідальності винних осіб.

З тезою Р. А. Підгірняка, який висловлює думку про нерозривний зв’язок між національною та воєнною безпекою як ключовим елементом ефективної оборонної системи держави, варто погодитися. Національна безпека створює стратегічну основу, що визначає загальні пріоритети і завдання держави для підтримки стабільності та добробуту населення. У свою чергу, воєнна безпека виступає інструментом реалізації цієї стратегії, спрямованим на виконання військових функцій для захисту країни від зовнішніх загроз. Національна безпека України охоплює захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів від реальних і потенційних викликів. Взаємодія між різними аспектами національної безпеки, такими як економічна, політична, енергетична, інформаційна безпека та соціальний розвиток, створює міцний і життєво важливий фундамент для стійкості держави в умовах сучасних загроз. З іншого боку, воєнна безпека забезпечує можливість оперативного реагування на загрози за допомогою військових ресурсів. Проте її ефективність залежить від інтеграції у загальну концепцію національної безпеки, де вона виступає інструментом захисту, а не самостійною метою. Оптимальний взаємозв’язок між національною та воєнною безпекою передбачає не лише протидію військовим загрозам, але й

запобігання їх виникненню через посилення інших складових національної безпеки [63, с. 68-69].

Правова база передбачає обмін інформацією, спільне проведення оперативно-розшукових заходів, а також координацію дій під час ліквідації наслідків конфліктних ситуацій. Основними напрямками такої співпраці є:

1. Обмін інформацією. Одним із ключових аспектів взаємодії є обмін оперативною інформацією між ВСП і правоохоронними органами. Це включає дані про можливі загрози безпеці, факти правопорушень або злочинів, а також інформацію про осіб, які можуть бути причетними до протиправної діяльності. Таке співробітництво сприяє своєчасному реагуванню на виклики та запобігання ескалації конфліктів.

2. Спільні операції. У зоні конфлікту ВСП часто бере участь у спільних операціях із Національною поліцією та СБУ. Це може стосуватися контрдиверсійних заходів, розслідування злочинів проти військовослужбовців або цивільного населення, а також забезпечення громадського порядку в районах бойових дій. Наприклад, у разі виявлення незаконного обігу зброї чи боєприпасів ВСП координує свої дії з іншими структурами для нейтралізації загрози.

3. Контроль за дотриманням законності серед військовослужбовців. У зоні конфлікту важливим завданням ВСП є моніторинг дотримання військової дисципліни та законності серед особового складу. У разі виявлення правопорушень або підозри у вчиненні злочинів ВСП співпрацює з Державним бюро розслідувань (ДБР), яке здійснює досудове розслідування таких справ.

4. Захист цивільного населення. У кризових ситуаціях ВСП разом із Національною поліцією та іншими структурами забезпечує безпеку цивільного населення. Це включає евакуацію людей із небезпечних зон, охорону гуманітарних коридорів і запобігання мародерству.

5. Спільна підготовка кадрів. Для підвищення ефективності співпраці проводяться спільні навчання та тренінги для працівників ВСП і правоохоронних органів. Це дозволяє відпрацьовувати алгоритми дій у різних кризових ситуаціях та покращувати координацію між структурами.

Однак, незважаючи на наявність правової бази та механізмів співпраці, взаємодія між ВСП і правоохоронними органами стикається з низкою проблем, з-поміж яких необхідно назвати ті, що лежать у таких площинах:

1. Недостатня координація. У певних випадках відсутність чітких процедур або дублювання функцій може спричиняти неефективність у координації спільних дій. Наприклад, це стосується ситуацій, коли кілька структур одночасно проводять розслідування одного й того самого злочину. У цьому контексті Д. А. Рябчинський справедливо зазначає, що у Служби правопорядку відсутні повноваження щодо розкриття та розслідування військових кримінальних правопорушень. Це зумовлено тим, що серед основних завдань Військової служби правопорядку, визначених у статті 3 Закону України “Про військову службу правопорядку”, передбачено лише сприяння у межах компетенції органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, судочинство, а також органам державної влади, місцевого самоврядування, військового управління, підприємствам, установам та організаціям у виконанні їхніх законодавчих обов’язків. У зв’язку з цим фахівці, зокрема В. М. Коломієць, вважають, що позбавлення Військової служби правопорядку у Збройних Силах України повноважень на проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень значно знижує ефективність і оперативність розслідування військових злочинів у межах чинної системи правоохоронних органів [64, с. 78].

2. Обмежені ресурси. У зоні конфлікту правоохоронні органи часто стикаються з нестачею технічних засобів, транспорту чи персоналу. Це ускладнює оперативне виконання завдань і може впливати на якість взаємодії між структурами.

3. Ризики для персоналу. Спільна діяльність у зоні бойових дій пов’язана з високим рівнем небезпеки для працівників ВСП і правоохоронних органів. Це вимагає додаткових заходів безпеки та психологічної підтримки.

4. Правові колізії. Іноді виникають ситуації, коли норми законодавства різних відомств суперечать одна одній або не враховують специфіку роботи в

зоні конфлікту. Це може створювати труднощі у визначенні повноважень і відповідальності сторін.

Як зазначає В. О. Васютін, однією з ключових проблем у розслідуванні воєнних злочинів є обмежений доступ до територій конфлікту та складнощі зі збором доказів через активність ворожих сил. Забезпечення доступу для міжнародних спостерігачів і правозахисних організацій ускладнюється через протидію збройних формувань. До того ж, корупція, політичний вплив та інші фактори також створюють перешкоди для ефективного розслідування таких злочинів [65, с. 65].

Для покращення процесу розслідування воєнних злочинів, вважає науковець, необхідно зміцнювати міжнародне співробітництво та впроваджувати спеціалізовані механізми розслідування. Важливу роль у цьому можуть відігравати міжнародні інституції, зокрема Міжнародний кримінальний суд, який сприяє притягненню винних до відповідальності. Крім того, слід забезпечити незалежність судових органів і підвищити ефективність роботи правоохоронних структур. Ключовими аспектами є гарантування незалежності та професійної компетентності суддів і прокурорів, а також проведення об'єктивних і результативних розслідувань. Усі ці заходи сприятимуть зміцненню правосуддя в умовах воєнних конфліктів [65, с. 65].

Варто зазначити думку В. М. Коломійця, який акцентує увагу на тому, що Військова служба правопорядку у Збройних Силах України є важливим суб'єктом здійснення правоохоронної функції держави в межах такого її інституту, як Збройні Сили України. На науково-теоретичному та законодавчому рівнях Військова служба правопорядку визнається невід'ємним елементом підсистеми органів правопорядку, зокрема військового правопорядку, у загальній системі правоохоронних органів України. Особливий статус цієї служби визначається її підпорядкуванням військовим структурам та пріоритетною належністю до системи Збройних Сил України. Водночас, попри значний обсяг функціональних обов'язків, служба позбавлена повноважень здійснювати досудове слідство та оперативно-розшукову діяльність на користь

інших правоохоронних органів (Національної поліції, СБУ, Національного антикорупційного бюро України тощо), що обмежує її вплив і створює залежність від ефективності роботи інших органів правопорядку. Основним завданням Військової служби правопорядку є забезпечення конституційних прав військовослужбовців та підтримання правопорядку у Збройних Силах України, що безпосередньо впливає на їх бойову готовність і боєздатність [39].

Для підвищення ефективності взаємодії між ВСП і правоохоронними органами необхідно: розробити єдину стратегію координації дій усіх силових структур у зоні конфлікту; вдосконалити нормативно-правову базу з метою усунення правових колізій; запровадити сучасні технології для обміну інформацією та моніторингу ситуації; підвищити рівень підготовки кадрів через регулярні навчання та тренінги; забезпечити належний рівень фінансування та технічного оснащення всіх залучених структур.

Отже, взаємодія військової служби правопорядку з іншими правоохоронними органами є ключовим елементом забезпечення безпеки і правопорядку в зоні конфлікту. Ефективна співпраця сприяє своєчасному реагуванню на виклики, захисту прав громадян і військовослужбовців, а також зміцненню національної безпеки в умовах сучасних загроз. Однак для досягнення максимальної результативності необхідно подолати існуючі виклики та впроваджувати новітні підходи до координації дій.

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що в умовах сучасних збройних конфліктів забезпечення правопорядку є одним із ключових завдань, що потребує ефективної координації між різними структурами, залученими до охорони громадського порядку та забезпечення безпеки. Військова служба правопорядку (ВСП) виконує важливу роль у цьому процесі, особливо у взаємодії з правоохоронними органами, такими як Національна поліція, Служба безпеки України та інші спеціалізовані установи.

Натомість, для ефективної взаємодії між військовою службою правопорядку та іншими правоохоронними органами необхідно удосконалювати нормативно-правову базу, яка регулює їхню співпрацю. Зокрема, варто

розробити спільні протоколи дій у кризових ситуаціях, стандарти обміну інформацією та механізми координації.

В зоні конфлікту важливим є залучення оперативних ресурсів усіх правоохоронних органів, включаючи людські, технічні та аналітичні. ВСП має відігравати ключову роль у забезпеченні безперервного зв'язку між військовими підрозділами та цивільними структурами, що сприяє оперативному реагуванню на загрози.

Водночас, варто підкреслити, що ефективність взаємодії значною мірою залежить від налагодження системи обміну інформацією між ВСП та іншими правоохоронними органами. Це включає створення єдиних баз даних, спільне використання розвідувальної інформації та проведення аналітичної роботи для прогнозування ризиків.

Відтак, взаємодія військової служби правопорядку з іншими правоохоронними органами в зоні конфлікту є складним і багатогранним процесом, що потребує системного підходу, нормативно-правового врегулювання та професійної координації. Лише за умови чіткої організації співпраці можливе забезпечення належного рівня безпеки, правопорядку і захисту прав громадян у кризових ситуаціях.

2.3. Захист прав і свобод цивільного населення Військовою службою правопорядку в умовах бойових дій

В умовах сучасних збройних конфліктів питання забезпечення прав і свобод цивільного населення набуває особливої актуальності. Військові дії, що супроводжуються значними руйнуваннями інфраструктури, порушенням норм міжнародного гуманітарного права та загрозою життю і здоров'ю мирних громадян, створюють серйозні виклики для державних органів, зокрема військових структур, які відповідають за підтримання правопорядку. У цьому контексті діяльність Військової служби правопорядку (ВСП) Збройних Сил України є ключовим елементом забезпечення захисту цивільного населення.

Згідно з позицією Г. П. Ситника та Н. Г. Клименко, у контексті нових викликів у сфері безпеки питання забезпечення прав і свобод людини залишаються невирішеними у повному обсязі. Це стосується також і захисту цивільного населення в умовах тривалого збройного конфлікту. Захист цивільного населення є складним процесом, що включає: прийняття політичних рішень і реалізацію відповідних заходів; запобігання фізичному насильству; створення структур, які здатні забезпечити стійкий захист від проявів насильства [66, с. 141].

Автори посібника «Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством», Л.О. Кравченко, Т.А. Нікітюк, В.Л. Лукічов та В.В. Арнаутова, підкреслюють, що для забезпечення більш тісної взаємодії та порозуміння між Збройними силами України і громадами, а також для координації дій силових структур із місцевими органами влади, бізнесом та міжнародними організаціями з метою вирішення проблем цивільного населення на сході України, у складі Збройних сил України було створено Управління цивільно-військового співробітництва (УЦВС, англ. CIMIC), за аналогією з концепцією цивільно-військового співробітництва (civil-military cooperation, CIMIC), що функціонує у збройних силах країн НАТО [67, с. 23].

Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, держави-учасниці

зобов'язані вживати всіх можливих заходів для захисту осіб, які не беруть участі у бойових діях. В Україні ця функція покладена на спеціалізовані військові органи, серед яких Військова служба правопорядку відіграє провідну роль. Її завдання охоплюють широкий спектр обов'язків: від забезпечення дотримання законності серед військовослужбовців до захисту прав цивільних осіб, які опинилися в зоні бойових дій.

Особливого значення діяльність ВСП набуває у надзвичайних умовах, коли традиційні механізми правового захисту населення виявляються недостатніми або недієвими. Військова служба правопорядку виступає не лише як гарант безпеки, але й як посередник між військовими підрозділами та місцевим населенням, забезпечуючи дотримання принципів гуманності та верховенства права.

Отож, у контексті цього питання важливими є аспекти діяльності Військової служби правопорядку в умовах бойових дій, зокрема її роль у захисті прав і свобод цивільного населення, виклики, з якими стикається ця структура, а також шляхи вдосконалення її роботи відповідно до міжнародних стандартів.

Чітким показником результативності діяльності військових підрозділів у взаємодії з цивільним населенням є обсяг отриманої безпекової інформації від місцевих жителів та кількість звернень за допомогою до представників Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України. У ході проведення військових операцій ключовим завданням посадових осіб ЦВС є забезпечення того, щоб агресивні дії військовослужбовців були спрямовані виключно проти противника. Це завдання реалізується у співпраці з посадовими особами структур морально-психологічного забезпечення, Військової служби правопорядку, військовими юристами, медичними працівниками та капеланами [66, с. 142].

В умовах сучасних збройних конфліктів питання захисту прав і свобод цивільного населення набуває особливого значення. Військова служба правопорядку (ВСП), як спеціалізований орган, відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання норм міжнародного гуманітарного права та

гарантуванні безпеки громадян у зонах бойових дій.

Діяльність військової служби правопорядку регулюється і національним законодавством, і нормами міжнародного права. Відповідно до Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів до них [41; 42], сторони збройного конфлікту зобов'язані забезпечувати захист цивільного населення від насильства, жорстокого поводження, незаконного позбавлення свободи та інших порушень. Національне законодавство України, зокрема Закон України “Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України”, визначає завдання ВСП у сфері підтримання правопорядку, запобігання злочинам та забезпечення безпеки громадян.

Особливістю роботи ВСП є те, що її функції поєднують елементи правоохоронної діяльності з військовими завданнями. Це вимагає від персоналу служби високого рівня професійної підготовки, знання норм міжнародного гуманітарного права та здатності діяти в умовах підвищеної небезпеки.

Основними напрямками діяльності ВСП щодо захисту цивільного населення є:

1. Запобігання воєнним злочинам. Одним із ключових завдань ВСП є недопущення порушень норм міжнародного гуманітарного права. Це включає контроль за діями військовослужбовців, моніторинг дотримання правил поводження з цивільним населенням та реагування на випадки насильства чи мародерства. ВСП здійснює розслідування можливих злочинів і передає матеріали до відповідних органів правосуддя.

2. Забезпечення безпеки цивільних осіб. У зонах бойових дій цивільне населення часто стає об'єктом нападів або потрапляє під загрозу через бойові дії. ВСП організовує евакуацію громадян із небезпечних територій, створює умови для їхньої тимчасової безпеки та координує гуманітарну допомогу. Особливу увагу приділяють захисту вразливих категорій населення, таких як діти, жінки та особи похилого віку.

3. Взаємодія з міжнародними організаціями. ВСП активно співпрацює з міжнародними гуманітарними організаціями, такими як Міжнародний Комітет

Червоного Хреста (МКЧХ) та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Ця співпраця спрямована на забезпечення доступу до гуманітарної допомоги, моніторинг ситуації з правами людини та координацію зусиль для захисту цивільних.

4. Правова просвіта і попередження конфліктів. Одним із важливих аспектів діяльності ВСП є проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед військовослужбовців і цивільного населення щодо їхніх прав і обов'язків у зоні конфлікту. Це сприяє зниженню рівня напруги та запобігає можливим порушенням.

Діяльність Військової служби правопорядку в умовах бойових дій супроводжується численними викликами:

1. Недостатність ресурсів. Часто ВСП стикається з обмеженістю людських і матеріальних ресурсів, що ускладнює виконання покладених на неї завдань у повному обсязі.

2. Ризики для персоналу. Робота в зоні бойових дій пов'язана з високим рівнем небезпеки для особового складу ВСП. Це вимагає додаткових заходів для забезпечення їхньої безпеки та психологічної стійкості.

3. Складність документування порушень. Умови бойових дій часто створюють перешкоди для ефективного збору доказів і документування фактів порушень прав людини, що може ускладнити подальше притягнення винних до відповідальності.

4. Морально-етичні дилеми. Персонал ВСП нерідко стикається зі складними моральними рішеннями, які потребують балансу між виконанням військового обов'язку та захистом цивільних осіб.

Для підвищення ефективності захисту прав і свобод цивільного населення необхідно впроваджувати комплексний підхід до вдосконалення роботи військової служби правопорядку: підвищення рівня підготовки персоналу (забезпечення регулярного навчання військовослужбовців ВСП із питань міжнародного гуманітарного права, прав людини та методів роботи в кризових ситуаціях); розширення технічних можливостей (оснащення служби сучасними

засобами зв'язку, транспорту та обладнання для збору доказів); посилення міжнародної співпраці (активна участь у міжнародних навчаннях і обмін досвідом із аналогічними структурами інших держав); розробка національних стратегій (створення стратегічних документів, які визначатимуть чіткі пріоритети та механізми захисту цивільного населення в умовах бойових дій).

У контексті захисту прав і свобод цивільного населення Військовою службою правопорядку в умовах збройного конфлікту особливу увагу слід приділити питанням дотримання прав людини. Як зазначає М. В. Корнієнко, широкомасштабні бомбардування території України, руйнування окремих населених пунктів, тривала окупація значної частини країни створюють умови, в яких українське суспільство змушене протистояти агресії держави-терориста, що до початку вторгнення мала одну з найсильніших армій у світі [68, с. 120-122].

Науковець акцентує увагу на тому, що в умовах воєнного стану закономірно виникає необхідність обмеження певних прав людини для забезпечення ефективного виконання державними органами своїх функцій, спрямованих на відновлення територіальної цілісності України, збереження її нації та побудову суверенної держави. Без таких обмежень досягнення зазначених цілей є малоймовірним. Особливо це стосується соціально-економічних прав, які через значні витрати на оборону та протидію агресору стають важкими для реалізації, як і виконання міжнародно-правових зобов'язань [68, с. 120-122].

Значну роль у забезпеченні прав людини в умовах воєнного стану відіграють міжнародно-правові механізми, зокрема норми міжнародного гуманітарного права. Це право регулює поведінку держав та інших сторін конфлікту під час збройних сутичок, маючи на меті захист цивільного населення, поранених, беззахисних осіб і військовополонених. Воно встановлює обмеження щодо ведення бойових дій, застосування сили та використання заборонених видів зброї, таких як хімічна чи біологічна зброя, а також забороняє злочини проти людяності й воєнні злочини [68, с. 120-122].

Права людини, своєю чергою, є універсальними нормами міжнародного права, які діють незалежно від стану війни чи миру. Вони гарантують кожній особі базові права та свободи, включаючи право на життя, свободу слова, релігійні переконання, справедливий судовий розгляд і захист від насильства та дискримінації [68, с. 120-122].

На думку М. В. Корнієнка, взаємозв'язок між міжнародним гуманітарним правом та правами людини особливо проявляється в умовах війни, яка створює загрози для реалізації цих прав. Міжнародне гуманітарне право спрямоване на захист прав людини під час конфліктів шляхом встановлення норм для захисту цивільних осіб, медичного персоналу та гуманітарних працівників. Водночас права людини забезпечують універсальні стандарти захисту навіть у найскладніших обставинах [68, с. 120-122].

У площині діяльності Військової служби правопорядку (ВСП) у Збройних Силах України М. В. Корнієнко звертає увагу на те, що ця структура часто залишається менш відкритою для громадськості. Її діяльність не завжди висвітлюється в засобах масової інформації, хоча вона виконує важливі функції, зокрема щодо протидії диверсіям і терористичним актам на військових об'єктах [68, с. 133].

Отож, Військова служба правопорядку відіграє критично важливу роль у забезпеченні захисту прав і свобод цивільного населення під час збройних конфліктів. Її діяльність сприяє зміцненню верховенства права навіть у найскладніших умовах війни. Проте для досягнення максимальної ефективності необхідно враховувати сучасні виклики й активно впроваджувати інноваційні підходи до організації роботи служби. Лише за умови комплексного підходу можливо забезпечити належний рівень безпеки для громадян і виконати взяті на себе зобов'язання перед міжнародною спільнотою.

Підсумовуючи проведений аналіз функцій військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів дозволяють подати такі висновки.

1. Військова служба правопорядку (ВСП) відіграє ключову роль у

забезпеченні правопорядку серед військовослужбовців, що є невід'ємною складовою функціонування Збройних Сил України. У сучасних умовах, коли держава перебуває в стані війни, актуальність діяльності ВСП значно зростає, адже від її ефективності залежить і внутрішня дисципліна у військових підрозділах, і загальна обороноздатність країни.

2. Серед основних проблем, які виникають у процесі реалізації функцій ВСП, варто виділити недостатнє технічне забезпечення, кадровий дефіцит, а також складнощі у координації дій з іншими органами влади. Крім того, важливим аспектом є недостатній рівень правової обізнаності особового складу щодо захисту прав цивільного населення.

3. Діяльність ВСП має відповідати міжнародним стандартам захисту прав людини, зокрема положенням Женевських конвенцій та інших міжнародних договорів. Забезпечення дотримання цих норм є запорукою легітимності дій військових формувань у конфліктних ситуаціях.

4. В умовах бойових дій цивільне населення стає особливо вразливим до порушень прав, таких як незаконне позбавлення волі, насильство, мародерство та інші злочини. ВСП повинна оперативно реагувати на такі ситуації, забезпечуючи захист громадян від незаконних дій, зокрема з боку військових формувань. Для цього необхідно посилити підготовку особового складу ВСП щодо роботи в кризових умовах.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ

3.1. Структура, організація та управління Військової служби правопорядку в Україні

Військова служба правопорядку в Україні є важливим елементом забезпечення правопорядку, дисципліни та законності у Збройних Силах України. Її діяльність спрямована на підтримання внутрішнього порядку, захист прав військовослужбовців, а також запобігання та розслідування правопорушень, що можуть виникати у військовому середовищі. В умовах сучасних викликів, таких як збройна агресія, гібридні загрози та реформування сектору безпеки, роль цієї структури набуває особливого значення.

Організація військової служби правопорядку базується на законодавчих і нормативно-правових актах України, які визначають її завдання, функції та повноваження. Як вказувалось нами вище, основним документом, що регламентує її діяльність, є Закон України “Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України” [25]. Відповідно до цього Закону, структура служби має чітко визначену ієрархію, яка дозволяє забезпечити оперативне управління та ефективну координацію дій на всіх рівнях.

Згідно зі статтею 5 зазначеного Закону, структура Військової служби правопорядку включає:

- 1) Органи управління:
 - Головне управління Служби правопорядку Збройних Сил України;
 - Центральне управління Служби правопорядку по м. Києву та Київській області, а також територіальні управління Служби правопорядку;
 - Зональні відділи (відділення) Служби правопорядку.
- 2) Підрозділи Служби правопорядку:
 - охорони військових об’єктів;

- патрульно-постової служби;
- забезпечення безпеки дорожнього руху;
- спеціального призначення.

3) Навчальний центр Служби правопорядку [ЗУ].

Натомість, В. М. Коломієць, аналізуючи структуру Військової служби правопорядку (ВСП) у Збройних Силах України, уточнює, що її склад включає:

- Головне управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України;
- Центральне управління, яке охоплює м. Київ та Київську область, до складу якого входять Білоцерківське, Житомирське, Полтавське, Черкаське, Чернігівське зональні відділення, а також Новоград-Волинське і Сумське відділення;
- Західне територіальне управління (м. Львів), яке включає відділення ВСП у м. Яворів, Рівненське, Тернопільське, Ужгородське, Хмельницьке зональні відділення;
- Південне територіальне управління (м. Одеса), до складу якого входять Вінницьке, Миколаївське, Кіровоградське та Херсонське зональні відділення;
- Східне територіальне управління (м. Дніпро), що включає Криворізьке, Донецьке, Запорізьке, Луганське, Харківське зональні відділення, а також Чугуївське відділення та відділення у смт. Черкаське Новомосковського району;
- Кримське територіальне управління ВСП Збройних Сил України, яке було втрачено внаслідок окупації Криму [39, с. 73].

Військова служба правопорядку виконує низку ключових завдань, серед яких: забезпечення дотримання військової дисципліни, охорона військових об'єктів, супровід військових вантажів, розслідування злочинів та правопорушень у військових формуваннях, а також участь у заходах із забезпечення громадського порядку в умовах воєнного стану чи надзвичайних ситуацій. Крім того, вона відіграє важливу роль у протидії корупції в оборонному секторі та забезпеченні прозорості діяльності військових підрозділів.

Отож, Військова служба правопорядку має чітко визначену ієрархічну

структуру, яка дозволяє ефективно виконувати поставлені завдання. Стосовно складових цієї структури варто вказати, що Головне управління Військової служби правопорядку є центральним органом управління, який здійснює координацію діяльності всіх підрозділів військової служби правопорядку. Він відповідає за розробку стратегічних рішень, нормативно-правових актів та методичних рекомендацій.

Територіальні управління ВСП є регіональними підрозділами, які забезпечують виконання завдань на певній території країни. Вони координують діяльність місцевих підрозділів та здійснюють контроль за дотриманням законності.

Водночас, місцеві підрозділи безпосередньо виконують завдання на рівні військових частин, гарнізонів або інших об'єктів. Їхня діяльність включає патрулювання, розслідування правопорушень та інші оперативні заходи.

Натомість, спеціалізовані підрозділи ВСП займаються виконанням специфічних завдань, таких як забезпечення безпеки високопосадовців, розслідування складних злочинів або охорона особливо важливих об'єктів.

Організація військової служби правопорядку базується на принципах централізації управління, професіоналізму та чіткого розподілу повноважень між різними рівнями структури. Важливим аспектом є взаємодія з іншими правоохоронними органами, зокрема Національною поліцією, Службою безпеки України та Державною прикордонною службою. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення питань безпеки та правопорядку.

Військова служба правопорядку активно співпрацює з громадськістю для підвищення рівня довіри до своєї діяльності. Це включає проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, відкритих заходів та консультацій з питань захисту прав військовослужбовців.

Як слушно зазначає С. М. Мельник, у сучасних умовах розвитку національної правової системи України, а також у контексті викликів, які постали перед Українською державністю, зокрема тих, що пов'язані з протидією збройній агресії російської федерації, значущість військового права постійно

зростає. До предмета військового права органічно належать питання, пов'язані з організацією та функціонуванням військового управління. Це обумовлено соціальною роллю та функціональним призначенням військового управління, яке відіграє ключову роль у системі забезпечення життєдіяльності складових сектору безпеки і оборони, а також у забезпеченні національної безпеки України [69, с. 10].

Науковець акцентує увагу на тому, що необхідно враховувати комплексний характер військового права в системі регулювання організації та функціонування військового управління. Це дозволяє забезпечити ефективне правове врегулювання питань, які нерозривно пов'язані з військовим управлінням. Зважаючи на те, що основною метою військового управління є забезпечення належного стану національної безпеки та оборони України, всі аспекти, що охоплюють такі категорії, як “оборона”, “обороздатність”, “воєнна безпека” тощо, мають безпосередній зв'язок із військовим управлінням. Відповідно, вони повинні бути належним чином урегульовані через механізми військового права [69, с. 11].

Вчений зазначає, що військове управління є ключовим об'єктом правового регулювання у сфері військового права, займаючи провідне місце серед питань, які формують його предмет. При цьому військове управління як об'єкт регулювання найбільш яскраво відображає специфіку військового права, що проявляється у таких його характеристиках, як комплексність та інтегрованість [69, с. 12-13].

Як зазначають Є. І. Григоренко, П. М. Фівкін, С. С. Корольов, С. М. Іващенко та М. Л. Мороховський, Збройні Сили України виступають ключовим елементом національної безпеки держави, а їх функціонування регламентується конституційними та законодавчими актами, що забезпечують ефективну діяльність цих структур як у мирний, так і у воєнний період. Закон України “Про Збройні Сили України” визначає основні засади організації, структури та функціонування ЗСУ, а також принципи їх діяльності. Генеральний штаб, який є центральним органом управління ЗСУ, відповідає за оперативне

керівництво усіма родами військ і підпорядковується Міністру оборони України, який формулює стратегічні напрями розвитку та діяльності збройних формувань. Оперативне командування забезпечує координацію дій ЗСУ як на території держави, так і за її межами, включаючи участь у міжнародних операціях і навчаннях. Такий підхід сприяє підтриманню високого рівня оперативної готовності військових підрозділів для виконання завдань у разі виникнення військових загроз [70, с. 546].

Збройні Сили України, за оцінками науковців, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності під час надзвичайних ситуацій, які потребують негайного залучення військових підрозділів. Крім виконання своїх основних військових функцій, ЗСУ активно беруть участь у миротворчих місіях, міжнародних операціях із підтримання миру та стабільності, а також у заходах, спрямованих на ліквідацію наслідків природних катастроф або техногенних аварій. Організаційна структура ЗСУ передбачає наявність органів забезпечення, які відповідають за постачання військових підрозділів необхідною технікою, матеріально-технічними ресурсами, фінансовими засобами, а також за організацію навчання та підготовки особового складу [70, с. 546].

Управління Військовою службою правопорядку в зоні бойових дій є одним із ключових аспектів забезпечення національної безпеки та ефективного функціонування збройних сил держави. У сучасних умовах, коли військові конфлікти набувають нових форм і характеру, питання організації, координації та контролю діяльності військової служби правопорядку стає надзвичайно актуальним. Це пов'язано з необхідністю забезпечення правопорядку, дотримання військової дисципліни, захисту прав військовослужбовців, а також запобігання злочинності у військових формуваннях.

Особливості управління військовою службою правопорядку в зоні бойових дій зумовлюються специфікою оперативного середовища, високим рівнем ризиків і загроз, а також необхідністю швидкого реагування на надзвичайні ситуації. Ефективність такого управління залежить від багатьох чинників, включаючи правову регламентацію діяльності, професійну підготовку

персоналу, інтеграцію сучасних технологій, а також міжвідомчу взаємодію.

Управління ВСП в умовах бойових дій передбачає адаптацію до оперативної обстановки, що змінюється, і врахування специфіки правового режиму воєнного стану. Це означає, що командири та посадові особи ВСП повинні діяти в межах встановлених повноважень, неухильно дотримуючись законодавства навіть у складних умовах.

На думку А. І. Куртова та М. С. Негоди, ефективне управління персоналом у сфері оборони, особливо в контексті забезпечення якісної підготовки та управління професійним розвитком військовослужбовців, є пріоритетним напрямом національної політики. Кадрові служби виконують важливі функції у забезпеченні взаємодії з військовослужбовцями, підвищенні їхньої кваліфікації, плануванні кадрової діяльності та формуванні резерву. Реалізація державної політики у сфері кадрового забезпечення сектору безпеки та оборони потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, однією з ключових проблем кадрової політики є демографічна ситуація в країні. Сукупність чинників, серед яких збройна агресія противника, спричинила зниження рівня народжуваності в Україні, що, у свою чергу, призвело до зменшення чисельності осіб призовного віку. Крім того, ризики для життя негативно впливають на готовність молоді вступати до лав сил безпеки та оборони. Проблеми соціального та правового захисту військовослужбовців також сприяють відтоку кваліфікованих кадрів із військових формувань через недостатній рівень грошового забезпечення, який поступається рівню оплати праці в інших силових структурах і цивільному секторі. До цього додаються труднощі із забезпеченням військовослужбовців житлом та належним медичним обслуговуванням [71, с. 54].

Ефективність управління ВСП у зоні бойових дій залежить від низки організаційних чинників:

1. Чітка структура управління. У зоні бойових дій важливо забезпечити чітку вертикаль командування, що дозволяє оперативно приймати рішення та реагувати на загрози. Підрозділи ВСП повинні бути інтегровані в загальну систему управління Збройними Силами.

2. Підготовка персоналу. Особовий склад ВСП повинен мати високий рівень професійної підготовки, включаючи знання військового права, навички ведення переговорів і роботи в умовах стресу.

3. Матеріально-технічне забезпечення. Для виконання своїх завдань ВСП потребує сучасних засобів зв'язку, транспорту, спеціального обладнання та озброєння. Недостатнє забезпечення може суттєво знизити ефективність роботи Служби.

4. Взаємодія з іншими структурами. У зоні бойових дій ВСП тісно співпрацює з іншими підрозділами Збройних Сил України, Національною гвардією, поліцією та органами місцевої влади. Така взаємодія дозволяє координувати зусилля для досягнення спільних цілей.

Отже, управління військовою службою правопорядку в зоні бойових дій є складним і багатогранним процесом, який вимагає високого рівня професіоналізму, чіткої координації та дотримання законності. Ефективна робота ВСП сприяє підтриманню дисципліни серед військовослужбовців, захисту цивільного населення та забезпеченню безпеки в зоні конфлікту. Для подальшого вдосконалення управління цією службою необхідно приділяти увагу як нормативно-правовому регулюванню її діяльності, так і підвищенню рівня матеріально-технічного забезпечення та підготовки персоналу.

У підсумку варто вказати на те, що управління Військовою службою правопорядку в зоні бойових дій є складним і багатогранним процесом, який вимагає ретельного врахування і правових, й організаційних аспектів.

Законодавче забезпечення діяльності ВСП у зоні бойових дій є ключовим фактором, що визначає ефективність її функціонування. Аналіз нормативно-правової бази свідчить про необхідність подальшого вдосконалення законодавства, зокрема в частині чіткого визначення повноважень, процедур взаємодії з іншими органами влади та відповідальності військовослужбовців. Особливу увагу необхідно приділити гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами права збройних конфліктів.

В зоні бойових дій ВСП виконує і традиційні правоохоронні функції, і

специфічні завдання, пов'язані із забезпеченням дисципліни серед військовослужбовців, розслідуванням військових злочинів і підтриманням правопорядку в умовах надзвичайних ситуацій. Це потребує адаптації організаційної структури служби до викликів сучасних збройних конфліктів, включаючи створення мобільних підрозділів, здатних оперативно реагувати на загрози.

Ефективність роботи ВСП значною мірою залежить від налагодженої співпраці з іншими органами військового управління, правоохоронними структурами та цивільними органами влади. У зоні бойових дій така взаємодія ускладнюється через динамічний характер обстановки, що вимагає створення єдиної системи комунікації та координації дій.

Особливості виконання функцій ВСП у зоні бойових дій висувають підвищені вимоги до психологічної стійкості військовослужбовців. Забезпечення належного рівня морально-етичної підготовки є важливим для попередження зловживань владою, порушень прав людини та інших негативних явищ.

Застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій та спеціалізованих технічних засобів значно підвищує ефективність роботи ВСП у зоні бойових дій. Це включає використання систем відеоспостереження, засобів зв'язку та інших інноваційних рішень для моніторингу ситуації та координації дій.

Отже, ефективне управління Військовою службою правопорядку в зоні бойових дій є одним із ключових елементів забезпечення безпеки та правопорядку в умовах збройного конфлікту.

3.2. Виклики, пов'язані з організацією роботи Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів

Сучасні збройні конфлікти характеризуються високою динамікою, асиметричністю та складністю, що створює нові виклики для організації

діяльності військової служби правопорядку. У таких умовах забезпечення правопорядку в зоні бойових дій стає не лише питанням внутрішньої безпеки військових формувань, але й важливим елементом підтримання стабільності в регіоні та захисту прав цивільного населення.

Особливістю сучасних воєн є їхній гібридний характер, що включає поєднання традиційних бойових дій із застосуванням кіберзброї, інформаційних атак та інших нетрадиційних засобів. Це значно ускладнює завдання Військової служби правопорядку, яка повинна реагувати не лише на порушення дисципліни серед військовослужбовців, але й на нові загрози, пов'язані зі зростанням злочинності, терористичних актів та дестабілізації в районах конфлікту.

Крім того, глобалізація та міжнародний характер багатьох сучасних конфліктів вимагають від Військової служби правопорядку врахування норм міжнародного гуманітарного права, співпраці з міжнародними організаціями та координації дій із союзниками. Водночас необхідність забезпечення ефективного управління військовими ресурсами в умовах обмежених можливостей додає додаткових ускладнень.

У сучасних умовах глобальної нестабільності та зростання кількості збройних конфліктів Військова служба правопорядку стикається з низкою викликів, які вимагають комплексного аналізу та адаптації нормативно-правової бази, організаційної структури й оперативних процедур. Ці виклики обумовлені і змінами у характері ведення бойових дій, і специфікою правового регулювання воєнного часу.

Вивчаючи міжнародний досвід діяльності військової поліції у сфері забезпечення правопорядку, В. Коломієць акцентує увагу на тому, що впродовж останніх років було здійснено низку заходів, спрямованих на реформування Військової служби правопорядку з метою приведення її до стандартів, прийнятих у країнах НАТО та інших зарубіжних державах. Науковець зазначає нормативно-правові акти, які спрямовані на надання ВСП нового статусу та її трансформацію у військову поліцію з відповідними функціональними обов'язками. Зокрема, серед таких актів названо: Указ Президента України №

311/2008 від 8 квітня 2008 року “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року “Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів”” [72], Указ Президента України № 473/2021 від 17 вересня 2021 року “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”” [73], а також Указ Президента України № 837/2019 “Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави” [74], які підкреслюють необхідність та актуальність відповідних змін у цій сфері [75, с. 72].

При цьому вчений аналізує досвід окремих держав, у яких вже давно й ефективно функціонує військова поліція та вказує на найбільш доцільний для запозичення Україною з метою приведення військової сфери нашої держави до міжнародних стандартів [75, с. 72].

На його думку, заслуговує на увагу: функціонування військової юстиції у США, зокрема Корпусу військової поліції; Національна жандармерія Франції, яка підпорядковується Міністру оборони і є складовою Збройних сил та виконує функції військової поліції; Корпус Фельд’єгера Німеччини, що є військовою поліцією Федеральних збройних сил Німеччини; військова юстиція Швейцарії кадри військової поліції якої формуються з поліцейських, що проходять строкову військову службу [75, с. 73] та низка інших.

Автори наукової роботи “Військова служба правопорядку у Збройних Силах України. Історія, сучасний стан, основні нормативні акти, коментарі і роз’яснення, судова практика” зазначають, що Військова поліція (також відома як Воєнна поліція або воєнпол), ВП – це спеціалізований правоохоронний орган, створений у багатьох країнах світу для забезпечення правопорядку в Збройних силах та інших військових і воєнізованих формуваннях, утворених відповідно до законодавства. Зазвичай військова поліція функціонує як автономний орган військової юстиції, діяльність якого регулюється та координується через міністерство оборони. Варто зазначити, що термін “військова поліція” є умовним, оскільки, наприклад, в Україні функції військової поліції виконує

військова служба правопорядку, а в Польщі – Військова Жандармерія Війська Польського. Формування органів військової поліції в багатьох державах розпочалося під час Другої світової війни та продовжувалося в повоєнний період [76, с. 3].

Водночас, В. Коломієць зазначає, що для ефективної реалізації завдань державної політики у сфері воєнної безпеки доцільно створити військову поліцію, орієнтуючись на міжнародні стандарти та позитивний досвід інших країн у питаннях організації та функціонування цього інституту. В умовах війни та зовнішньої агресії необхідно на законодавчому рівні закріпити чітку систему військової юстиції, яка забезпечуватиме належний захист прав і свобод військовослужбовців та підтримання правопорядку в Збройних Силах України. Ключовим завданням у цьому контексті є реформування Військової служби правопорядку з трансформацією її у військову поліцію, враховуючи стандарти країн-членів НАТО у відповідній сфері [75, с. 73].

Інші дослідники, зокрема учасники Міжнародної науково-практичної конференції “Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України”, яка відбулася у 2020 році, також підтримують подібну позицію. Зокрема, М. Возник і Ю. Улянченко наголошують на необхідності комплексного підходу до реформування правоохоронних органів у військовій сфері, враховуючи особливості військової структури держави, функціонування інститутів Збройних Сил України та інших військових формувань. Водночас пропонується врахувати створення цілісної системи військової юстиції, що передбачає формування військової поліції та поновлення діяльності військових судів [77, с. 114].

О. Кривенко та М. Черній, аналізуючи законопроект “Про Військову поліцію” [78], зазначають, що відповідно до його положень, обсяг прав, які можуть бути надані військовим поліцейським у межах їхньої службової діяльності, практично ідентичний правам представників Національної поліції України. Це забезпечує військовим правоохоронцям можливість ефективно діяти в будь-якій загрозливій ситуації, в якій вони можуть опинитися [79, с. 114].

Автори акцентують увагу на необхідності запровадження адміністративної відповідальності для військовослужбовців у випадках злісної непокорі законному розпорядженню або вимозі представника Військової поліції. Пропонується встановлення покарання у формі штрафу в розмірі від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виконання громадських робіт на строк від сорока до шістдесяти годин або виправних робіт тривалістю від одного до двох місяців із відрахуванням двадцяти відсотків заробітку. У певних випадках передбачається можливість застосування адміністративного арешту строком до п'ятнадцяти діб. Хоча зазначені санкції не є надто суворими, вони сприятимуть забезпеченню належної поваги до представників Військової поліції, прирівнюючи їх статус до звичайних поліцейських [79, с. 114].

А. Лапкін зазначає, що функціональну модель Військової поліції слід розглядати як специфічний тип цього органу, який визначається його соціальним призначенням, поставленими завданнями та функціями, спрямованими на їх реалізацію в межах певної предметної сфери, використовуючи повноваження, правові засоби та форми, передбачені законодавством. Формування цілісної та завершеної функціональної моделі Військової поліції потребує вирішення низки взаємопов'язаних питань, серед яких ключовими є: мета, завдання, функції, компетенція, предмет відання та повноваження військової поліції [80, с. 117].

При цьому важливо враховувати, що функціональна модель Військової поліції формується під впливом низки факторів, до яких належать: 1) національні історичні традиції; 2) міжнародний досвід; 3) актуальна ситуація в державі [80, с. 117].

М. Туркот зазначає, що військові формування, незалежно від їхнього статусу, як окремо, так і у взаємодії, виконують надзвичайно важливу функцію для особи, суспільства та держави. Водночас воєнна організація не може вважатися ідеальним чи бездоганним механізмом, оскільки вона потребує постійного контролю та уваги з боку уповноважених органів. Запобігання правопорушенням проти військової служби, а також іншим деліктам, учиненим

військовослужбовцями (військовозобов'язаними під час зборів, резервістами тощо), не тільки сприяє ефективності, але й є ключовою умовою належного функціонування найважливішого механізму держави [81, с. 123-124].

У сучасних конфліктах ефективність Військової служби правопорядку значною мірою залежить від її здатності до координації з іншими державними та міжнародними структурами. Це включає співпрацю з поліцією, органами прокуратури, міжнародними гуманітарними організаціями та місцевими громадами. Недостатня координація може призвести до дублювання функцій або навіть до конфліктів між різними структурами.

Широке застосування інформаційних технологій у військових конфліктах створює як нові можливості, так і нові загрози для Військової служби правопорядку. З одного боку, використання дронів, систем відеоспостереження та цифрових баз даних може значно підвищити ефективність роботи. З іншого боку, виникає потреба у захисті інформаційної безпеки, а також у підготовці персоналу до роботи з такими технологіями.

Важливо наголосити на тому, що військовослужбовці, які виконують правоохоронні функції в умовах конфлікту, часто стикаються із значним психологічним навантаженням. Це може негативно впливати на їхню здатність приймати об'єктивні рішення та дотримуватися норм права. Тому важливо забезпечити систематичну психологічну підтримку й навчання персоналу.

Беручи до уваги міркування О. М. Брик, С. Ніколаєнко та С. Ніколаєнко, В. М. Плахтій акцентує увагу на тому, що психологічні засоби включають вербальні, паралінгвістичні (вокалізація мовлення: тембр голосу, темп, ритм, наголоси тощо), екстралінгвістичні (елементи, які супроводжують мовлення, але не є його частиною: сміх, паузи, кахикання тощо) та невербальні сигнали. Процес психологічного впливу можна подати як послідовність актів взаємодії, в якій завжди беруть участь дві сторони: ініціатор впливу – суб'єкт, який першим намагається здійснити вплив, та адресат впливу – об'єкт, до якого спрямована ця взаємодія. Основними характеристиками психологічного впливу є його цілеспрямованість, усвідомленість, орієнтація на зміну психологічних

регуляторів поведінки іншої особи, інформаційний характер, а також здатність впливати на психічний стан, думки, емоції та дії іншого суб'єкта виключно за допомогою психологічних засобів (і вербальних, і невербальних). Крім того, важливою ознакою є технологічність цього процесу та необхідність певних вольових зусиль з боку суб'єкта впливу для досягнення бажаного результату. У контексті адміністративного впливу психологічний вплив може виступати як основний або додатковий інструмент для досягнення визначених цілей. Він може реалізовуватися відкрито, приховано або комбіновано з іншими формами впливу залежно від ситуації та поставлених завдань [Цит. за: 82, с. 484].

Одним із найважливіших завдань Військової служби правопорядку є документування та розслідування воєнних злочинів. Це вимагає не лише високого рівня професійної підготовки, а й доступу до сучасних технічних засобів. Крім того, важливо забезпечити прозорість таких розслідувань для запобігання звинуваченням в упередженості.

Отже, організація роботи Військової служби правопорядку в умовах сучасних збройних конфліктів є складним і багатогранним завданням, яке вимагає системного підходу та врахування численних факторів. Адаптація до нових викликів потребує не лише вдосконалення внутрішніх процедур і підготовки персоналу, а й активної взаємодії з міжнародною спільнотою. Лише за умов комплексного підходу можна забезпечити ефективність виконання завдань військової служби правопорядку та дотримання норм права навіть у найскладніших умовах сучасного світу.

Підсумовуючи викладені у третьому Розділі міркування, що стосуються організаційних аспектів діяльності Військової служби правопорядку, можемо зазначити таке:

1. Управління військовою службою правопорядку в зоні бойових дій є складним і багатогранним процесом, який вимагає високого рівня професіоналізму, чіткої координації та дотримання законності. Ефективна робота ВСП сприяє підтриманню дисципліни серед військовослужбовців, захисту цивільного населення та забезпеченню безпеки в зоні конфлікту. Для

подальшого вдосконалення управління цією службою необхідно приділяти увагу як нормативно-правовому регулюванню її діяльності, так і підвищенню рівня матеріально-технічного забезпечення та підготовки персоналу.

2. Ефективність управління ВСП у зоні бойових дій залежить від низки організаційних чинників, саме: 1) чіткої структури управління; 2) підготовки персоналу; 3) матеріально-технічного забезпечення; 4) взаємодії з іншими структурами.

3. Натомість, в умовах сьогодення актуальним залишається питання реформування ВСП та надання цій службі ширшого кола повноважень. Зокрема, на нашу думку, слушною є пропозиція щодо створення військової поліції на основі сучасної Військової служби правопорядку. Це сприятиме підвищенню ефективності забезпечення правопорядку в Збройних Силах України, а також покращенню координації з іншими правоохоронними органами. Військова поліція, зважаючи на її специфічні функції, може стати ключовим інструментом у протидії військовим злочинам, забезпеченні дисципліни серед військовослужбовців та захисті їхніх прав. Крім того, створення такої структури дозволить адаптувати українське законодавство до стандартів країн НАТО, що є важливим етапом інтеграції України до європейської спільноти безпеки. У цьому контексті необхідним є розроблення чіткої нормативно-правової бази, яка б регламентувала діяльність військової поліції, визначала її компетенцію, права та обов'язки. Водночас важливо врахувати міжнародний досвід у цій сфері, зокрема моделі функціонування військової поліції в країнах з розвинутими демократичними традиціями. Відтак, створення військової поліції на основі ВСП стане важливим кроком у зміцненні правопорядку в армії та підвищенні обороноздатності держави загалом.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи проведений аналіз ролі та функцій Військової служби правопорядку (ВСП) у сучасних збройних конфліктах можемо зробити такі висновки.

По-перше, дослідження показало, що Військова служба правопорядку у Збройних Силах України відіграє ключове значення у забезпеченні військової дисципліни, дотриманні правового порядку та захисті прав військовослужбовців. У контексті сучасних викликів, пов'язаних зі зміною характеру збройних конфліктів, підвищенням рівня гібридних загроз та необхідністю адаптації до міжнародних стандартів, ВСП виступає важливим елементом системи національної безпеки та оборони.

По-друге, правове регулювання діяльності ВСП є важливим фактором її ефективності. Зокрема, законодавство України надає ВСП широкі повноваження щодо забезпечення правопорядку у військових формуваннях, протидії злочинності серед військовослужбовців та захисту їхніх прав. Однак аналіз свідчить про необхідність подальшого удосконалення нормативно-правової бази, зокрема через гармонізацію із міжнародними стандартами, такими як Женевські конвенції та інші акти міжнародного гуманітарного права.

По-третє, ефективне виконання завдань ВСП залежить від її організаційної структури, матеріально-технічного забезпечення та підготовки кадрів. У сучасних умовах особливого значення набуває впровадження сучасних технологій, автоматизація процесів управління та забезпечення оперативної взаємодії з іншими військовими структурами. Крім того, важливою є підготовка особового складу ВСП до роботи в умовах гібридних загроз та асиметричних конфліктів.

По-четверте, у сучасних умовах роль ВСП виходить за межі традиційного забезпечення військової дисципліни. До її функцій належать: контроль за дотриманням норм міжнародного гуманітарного права у зоні бойових дій; забезпечення безпеки цивільного населення на територіях, де розгортаються

бойові дії; проведення розслідувань військових злочинів у взаємодії з правоохоронними органами; забезпечення правопорядку в умовах надзвичайних ситуацій.

По-п'яте, основними викликами для ВСП в умовах сьогодення є адаптація до умов гібридної війни, протидія інформаційним загрозам і забезпечення ефективної комунікації з цивільним населенням. Серед перспектив розвитку можна виділити: інтеграцію передового міжнародного досвіду; розвиток системи навчання військовослужбовців з урахуванням специфіки сучасних конфліктів; посилення співпраці з міжнародними організаціями для обміну досвідом та підвищення ефективності діяльності.

По-шосте, у сучасних умовах особливої актуальності набуло питання реформування Військової служби правопорядку (ВСП) та розширення її функціональних повноважень. Зокрема, доцільною видається ідея створення військової поліції на базі ВСП, що дозволить підвищити ефективність забезпечення правопорядку у Збройних Силах України та покращити взаємодію з іншими правоохоронними органами. Військова поліція, враховуючи її специфічні завдання, може стати ключовим елементом у боротьбі з військовими злочинами, забезпеченні дисципліни серед військовослужбовців та захисті їхніх прав. Крім того, створення такої структури сприятиме гармонізації українського законодавства зі стандартами НАТО, що є важливим етапом інтеграції України до європейської системи безпеки. Для цього необхідно розробити чітку нормативно-правову базу, яка регламентуватиме діяльність військової поліції, визначатиме її компетенцію, обов'язки та права. Водночас варто врахувати міжнародний досвід, зокрема моделі функціонування військової поліції в країнах із розвиненими демократичними інститутами. Вважаємо, що створення військової поліції на основі ВСП стане важливим кроком у зміцненні правопорядку в армії та підвищенні обороноздатності держави загалом.

Отож, Військова служба правопорядку відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільності та безпеки в умовах сучасних збройних конфліктів. Її ефективність значною мірою залежить від удосконалення правової бази,

організаційної структури та професійної підготовки особового складу. Урахування сучасних викликів і загроз є необхідною умовою для подальшого розвитку цієї важливої інституції в системі національної безпеки України та секторі безпеки і оборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалів М. В., Дроздова І. В. Діяльність Військової служби правопорядку в Збройних Силах України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 2. С. 208–216.
2. Кобзар О. Ф. Поняття та ознаки правопорядку: теоретико-правовий аналіз. *Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності*. 2024. № 1. С. 6–11.
3. Про введення воєнного стану: Указ Президента України від 22 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Колб О. Г., Бусел А. О., Є. А. Третяк. Військова служба в Україні: поняття, сутність і заходи щодо запобігання від її ухилення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 306–308.
5. Івасюк І. Г. Особливості становлення та функціонування органів правопорядку як частина сектору національної безпеки та оборони. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024. № 68. С. 22–25.
6. Близнюк Н. М. Фінансування сектору безпеки та оборони України за стандартами НАТО: *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2 [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 14–15.
7. Блінов Ю. С., Гончаров В. П. Державна політика у сфері національної безпеки та оборони в Україні та кращі світові практики у взаємозв'язку із оборонним плануванням: *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2 [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 15–17.
8. Коропатнік І. М. Адміністративно-правові засади взаємодії громадянського суспільства і збройних сил України: дис. ... на здобуття наук ступеня докт. юрид. наук. спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. К.: МАУП, 2016. 519 с.
9. Нестеренко О. В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і

- оборони України. *Право і безпека*. 2020. № 2 (77). С. 33–39.
10. Шерр Д. Реформа сектора безпеки в Україні: західний погляд. *Освітні аспекти реалізації Цільового плану Україна – НАТО 2004 в структурах сектору безпеки держави* : матер. та док. міжнар. семінару (Дніпропетровськ, 17–18 листопада 2004 року). Дніпропетровськ, 2004. С. 28–32.
 11. Лапкін А. В. Роль органів правопорядку у здійсненні правоохоронної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 389–393.
 12. Червякова О. В. Компаративістський аналіз концепцій військового права: вітчизняний та закордонний досвід: *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення*: тези сучасн.. наук.-практ. онлайн-сем. (Київ, 11 грудня 2020 року). Київ : НДІ ППСН, 2020. С. 43–47.
 13. Тарасов С. В. Правові засади протидії корупції у військовій сфері: *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення*: тези сучасн.. наук.-практ. онлайн-сем. (Київ, 11 грудня 2020 року). Київ : НДІ ППСН, 2020. С. 38–42.
 14. Шопіна І. М. Елементи правової культури військовослужбовця: *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2 [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 84–85.
 15. Христинченко Н. П. Джерела військового права. *Військове право : підручник* / Р. В. Алієв та ін. ; за ред. І. М. Коропатніка, І. М. Шопіної. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Військ. ін-т. Київ : Алерта : Правова єдність, 2019. Розділ 3. С. 32–54.
 16. Коропатнік І. М. Правове регулювання функціонування Збройних Сил України. *Наука і правоохорона*. 2014. № 3(39). С. 131–141.
 17. Карелін В. В. Щодо реформування військової служби правопорядку Збройних Сил України у військову поліцію: *Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2

- [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 60–61.
- 18.Звоненко О. О. Історичні проблеми військового права: *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2 [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 58–59.
 - 19.Терлюк І. Я. Історія держави і права України: навч. посіб. К.: Атіка, 2011. 944 с.
 - 20.Коломієць В. М. Формування органів правопорядку у Збройних Силах України: історико-правові аспекти. *Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Випуск 7. Кропивницький, 2019. С. 187–190.
 - 21.Дорошенко Д. І. Нарис історії України : в 2-х т. Т. 1. Київ : Глобус, 1991. 238 с.
 - 22.Котляренко О. П. Передумови створення військової поліції в Україні: *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення*: тези сучасн.. наук.-практ. онлайн-сем. (Київ, 11 грудня 2020 року). Київ : НДІ ППСН, 2020. С. 19–24.
 - 23.Волкович О. Ю. Перспективи розвитку взаємодії України та НАТО: *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2 [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 49–51.
 - 24.Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
 - 25.Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 року № 3099-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 32. Ст. 225.
 - 26.Шопіна І. М. Розвиток військового права в Україні: *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення*: тези сучасн.. наук.-практ. онлайн-сем. (Київ, 11 грудня 2020 року). Київ : НДІ ППСН, 2020. С. 13–18.
 - 27.Горячева К. С., Боровська О. Г. Правове регулювання діяльності військової

- організації держави: *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2 [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 51–52.
28. Дручек О. В., Волуйко О. М., Вакаров В. В. Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 1. С. 43–51.
 29. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
 30. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
 31. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.
 32. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції та деяких інших осіб і їх соціальний захист: Закон України від 24 березня 1998 року № 203/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 40–41. Ст. 249.
 33. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 551-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 197.
 34. Про Статут гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 550-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 196.
 35. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
 36. Положення про Головне управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України від 10 грудня 2018 року № 623 (у редакції від 4 липня 2019 року № 363). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS31252>

- 37.Порядок застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Військової служби правопорядку під час виконання службових обов'язків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 83. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/83-2003-%D0%BF#Text>
- 38.Мосін С. С. Правові аспекти компетенції Військової служби правопорядку та інших правоохоронних органів України: *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє*: тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Том 2 [Текст] / за заг. редакцією Ігоря Толока. К. : ВІКНУ, 2020. С. 65–66.
- 39.Коломієць В. М. Забезпечення правопорядку в Збройних Силах України: адміністративно-правові аспекти: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. спец.: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 2020. 204 с.
- 40.Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
- 41.Короткий Т., Доценко М. На варті гуманності. Женевські конвенції 1949. Юридична газета. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/na-varti-gumannosti-zhenevski-konvenciyi-1949.html>
- 42.Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
- 43.Сахній А. В. Правовий аналіз еволюції поняття та змісту військової служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 374–378.
- 44.Коба О. В. Запобігання військовим правопорушенням як передумова військової дисципліни і правопорядку, забезпечення воєнної і державної безпеки. *Juris Europensis Scientia*. 2024. Вип. 4. С. 78–84.
- 45.Дідовець Ю. В. Права і свободи військовослужбовців Збройних Сил України в умовах правового режиму воєнного стану: *Місце військового*

- права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України* : Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.) / М-во оборони України, Департамент юрид. забезп. ; Військ.-юрид. ін-т Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. С. 30–31.
46. Голобородько Я. Напрями діяльності Військової служби правопорядку у сфері попередження вчинення правопорушень військовослужбовцями та усунення умов їх вчинення. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. Вип. 3 (63). С. 21–25.
47. Morkvin D., Batsamut V., Hoxh I. Prospects for creating a military police in Ukraine to ensure discipline and legality among military personnel: genesis, current state and place in the structure of the security and defence sector. *Честь і закон*. 2024. № 2 (89). С. 106–113.
48. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
49. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
50. Залужний В. Ф. Військова дисципліна: поняття, особливості нормативного закріплення, місце у системі правових категорій, функції. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 299–307.
51. Ганкевич К. Б. Забезпечення військової дисципліни серед військовослужбовців у контексті ініціативи створення військової поліції: порівняльно-правове дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 209–212.
52. Лазаренко А. М. «Військова частина» і «місце служби» : поняття та значення для правильної кваліфікації за ст. 407 Кримінального кодексу України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 415–417.

53. Фівкін П. М. Місце юридичної служби Міністерства Оборони України в системі забезпечення законності та правопорядку в Збройних Силах України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2018. Вип. 26. С. 151–155.
54. Заєць А. С., Мартиненко Д. Б. Актуальні проблеми адміністративної відповідальності військовослужбовців та осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів. С. 142–150. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/462dc08e-bd1a-4a5d-b934-d71dfb01656e/content>
55. Табака Т. І., Котляренко О. П. Застосування зарубіжного досвіду для підвищення ефективності правоохоронної діяльності у Збройних Силах України в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 362–365.
56. Юрко С. Проблеми досудового розслідування дезертирства і самовільного залишення військової частини: *Проблеми правової системи України: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Черкаси, 15–16 трав. 2025 р.) [Електронний ресурс] / упоряд. С. Юрко ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2025. С. 51–55.
57. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.
58. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.
59. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.
60. Сидоренко А. О. До питання соціальних гарантій членів сімей військовослужбовців у сфері соціального захисту. *Науковий вісник*

- Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2023. Вип. 79: частина 1. С. 343–348.*
61. Олійник Д. С., Асірян С. Р. Вплив збройних конфліктів на міжнародні договори. *Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 11. С. 533–535.*
 62. Макарчук В. В. Характеристика правоохоронних органів як суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки й оборони держави. *Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 1. С. 21–24.*
 63. Підгірняк Р. А. Взаємозв'язок національної та воєнної безпеки в умовах збройної агресії: *Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України* : Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.) / М-во оборони України, Департамент юрид. забезп. ; Військ.-юрид. ін-т Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. С. 68–72.
 64. Рябчинський Д. А. Зміни організаційно-правових засад Військової служби правопорядку Збройних Сил України як чинник вдосконалення запобігання військовим правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право. 2024. № 1 (83). С. 76–83.*
 65. Васютін В. О. Військові злочини та їх розслідування в умовах війни з Росією: виклики та перспективи: *Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України* : Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.) / М-во оборони України, Департамент юрид. забезп. ; Військ.-юрид. ін-т Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. С. 65–66.
 66. Ситник Г. П., Клименко Н. Г. Цивільно-військові відносини: навчальний посібник. Київ: Академпрес, 2024. 190 с.

67. Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством: довідник / [Кравченко Л. О., Нікітюк Т. А., Лукічов В. Л., Арнаутова В. В.]; за заг. ред. Л. О. Кравченко. К., 2021. 48 с.
68. Корнієнко М. В. Забезпечення прав людини органами правопорядку в екстраординарних умовах: доктринальний аспект : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 170 с.
69. Мельник С. М. Військове управління як об'єкт регулювання військового права України: *Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України* : Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.) / М-во оборони України, Департамент юрид. забезп. ; Військ.-юрид. ін-т Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. С. 10–13.
70. Григоренко Є. І., Фівкін П. М., Корольов С. С., Іващенко С. М., Мороховський М. Л. Організаційно-правові засади службово-бойової діяльності Національної Гвардії України, Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту в рамках цивільно-військового співробітництва. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 545–549.
71. Куртов А. І., Негода М. С. Огляд проблем кадрової політики під час повномасштабної війни: *Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України* : Перша науково-практична конференція Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого : тези доп. (м. Харків, 21 берез. 2024 р.) / М-во оборони України, Департамент юрид. забезп. ; Військ.-юрид. ін-т Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. С. 53–54.
72. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року “Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів” : Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009525-08#Text>

73. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” : Указ Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#n11>
74. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 8 листопада 2019 року № 837/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/2019#Text>
75. Коломієць В. Функціонування військової поліції у забезпеченні правопорядку: міжнародний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1 (21). С. 71–74.
76. Військова служба правопорядку у Збройних Силах України. Історія, сучасний стан, основні нормативні акти, коментарі і роз’яснення, судова практика. К. : ВД «Професіонал», 2022. 494 с.
77. Возник М., Улянченко Ю. Окремі аспекти створення військової поліції: *Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України* : зб. матер. Міжнар. наук-практ. конф. / Упоряд.: П. Богуцький, В. Пилипчук, Ю. Бобров, М. Беланюк, О. Довгань, С. Дорогих, О. Лебединська, О. Радзієвська, В. Фурашев. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. С. 109–111.
78. Про Військову поліцію: проект закону URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/b69bcbdb-6b94-43b0-b218-5c4f1fa11919](https://itd.rada.gov.ua/b69bcbdb-6b94-43b0-b218-5c4f1fa11919)
79. Кривенко О., Черній М. До питання законодавчого забезпечення утворення і діяльності військової поліції: *Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України* : зб. матер. Міжнар. наук-практ. конф. / Упоряд.: П. Богуцький, В. Пилипчук, Ю. Бобров, М. Беланюк, О. Довгань, С. Дорогих, О. Лебединська, О. Радзієвська, В. Фурашев. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. С. 112–116.
80. Лапкін А. Функціональна модель військової поліції в Україні: *Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України* : зб. матер. Міжнар. наук-практ. конф. / Упоряд.: П. Богуцький, В. Пилипчук,

- Ю. Бобров, М. Беланюк, О. Довгань, С. Дорогих, О. Лебединська, О. Радзієвська, В. Фурашев. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. С. 117–121.
81. Туркот М. Підготовка кадрів для військової поліції: *Правове забезпечення правоохоронної діяльності у сфері оборони України* : зб. матер. Міжнар. наук-практ. конф. / Упоряд.: П. Богуцький, В. Пилипчук, Ю. Бобров, М. Беланюк, О. Довгань, С. Дорогих, О. Лебединська, О. Радзієвська, В. Фурашев. Київ–Одеса : Фенікс, 2020. С. 122–126.
82. Плахтій В. М. Поняття та особливості заходів адміністративного примусу в діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 3 (30). С. 478–486.